МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТЕОРІЯ ДРЕСУРИ ТА СПЕЦІАЛЬНЕ СОБАКІВНИЦТВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до лабораторно-практичних занять
та самостійної роботи

Суми – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІОЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра технології виробництва і переробки продукції тваринництва та кінології

ТЕОРІЯ ДРЕСУРИ ТА СПЕЦІАЛЬНЕ СОБАКІВНИЦТВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до лабораторно-практичних занять
та самостійної роботи

для студентів денної і заочної форми навчання
згідно освітньої програми «Кінологія»
(освітній рівень «Магістр»)
зі спеціальності 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва

Суми – 2025

УДК 636.74 - 378.663

Укладач:
Була Л.В., к. с-г. наук, доцент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва та кінології
Божко Н.О., асистент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва та кінології

Теорія дресури та спеціальне собаківництво. Методичні вказівки до лабораторно-практичних занять та самостійної роботи / За ред. Була Л.В. Суми, 2025. с.

Методичні вказівки спрямовані на надання методичної допомоги студентам біолого-технологічного факультету, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Кінологія», а також можуть бути корисними для слухачів дистанційних курсів підготовки інструкторів-кінологів.

Рецензенти:
Рудняк С.Г., заступник начальника кінологічного центру ГУНП в Сумській області, підполковник поліції
Опара В.О., к. с.-г. наук., зав. кафедрою технології кормів та годівлі тварин Сумського національного аграрного університету

Відповідальний за випуск:
Була Л.В., к. с-г. наук, доцент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва та кінології

Рекомендовано до видання радою із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти біолого-технологічного факультету.

Протокол №_____від «_____»_____2025р.

© Сумський національний аграрний університет, 2025

З М І С Т

ВСТУП……	5
Тема 1. Техніка безпеки при дресируванні собак…….	6
Тема 2. Вступне заняття для дресирувальника ……	12
Тема 3. Смакозаохочувальний метод дресирування (основні правила вироблення навички)…….	14
Тема 4. Контрастний метод дресирування (основні правила вироблення навички)……..	16
Тема 5. Ігровий метод дресирування (основні правила вироблення навички)…….	21
Тема 6. Механічний метод дресирування …….	26
Тема 7. Метод оперантного навчання ……...	30
Тема 8. Техніка розвитку у собаки прагнення здобичі, захисної реакції і злоби…….....	37
Тема 9. Організація занять з дресирування собак…….	57
Тема 10. Організація дресирувального майданчика для собак……	62
Тема 11. Техніка роботи експертів і порядок нарахування балів при експертизі випробувань і змагань собак…….	67
Тема 12. Організація кінологічної служби за певним напрямком використання робочих якостей собак…….	74
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА……..	76
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……	77

ВСТУП

Основним завданням дисципліни «Теорія дресури та спеціальне собаківництво» є навчання фахівців, здатних організовувати та координувати заходи з підготовки собак до службового використання; організовувати та управляти діяльністю кінологічних підрозділів державних та приватних структур з урахуванням особливостей використання робочих якостей собак.

Методичні вказівки спрямовані на допомогу до опанування студентом навичок з методології дресирування собак, їх відбору на придатність до певних напрямків використання; формування здатності практично застосувати базові знання з управління та організації діяльності кінологічних підрозділів державних та приватних структур з урахуванням особливостей використання робочих якостей собак.

При проведенні лабораторно-практичних занять та організації самостійної роботи основний акцент надається розвитку у студентів фахових програмних компетентностей, що реалізується через дисциплінарні результати навчання, а саме:

- формування системи знань і навичок з методології дресирування собак;
- володіння методологією відбору собак на придатність до певних курсів дресирування;
- організовувати та координувати заходи з підготовки собак до використання у різних напрямках службового, мисливського та спортивного собаківництва;
- організовувати іспити та змагання собак та проводити експертизу ступеня дресирування собаки;
- планувати, організовувати та управляти діяльністю кінологічних підрозділів державних та приватних структур з урахуванням особливостей використання робочих якостей собак.

Лабораторно-практичне заняття №1
Тема: Техніка безпеки при дресируванні собак

Мета заняття: вивчити основні правила безпеки при роботі з собакою.

Тема заняття для більшості студентів може здатися занадто банальною, щоб витрачати на неї свій час, але ми настійно рекомендуємо уважно вивчити її і завжди дотримуватися нижче викладених правил.

Всі заходи безпеки, яких необхідно дотримуватися при роботі з собакою, можна поділити на дві групи:

1. Правила особистої гігієни і зоогігієнічні правила утримання собак, дотримання яких оберігають вас від зараження інфекційними та інвазійними захворюваннями.
2. Заходи безпеки, спрямовані на запобігання травм, можливих при агресивній або, навіть, просто активній поведінці тварин.

До першої групи належать такі правила:

1. Якщо ви як інструктор тренуєте чужих собак, ви обов'язково повинні перевірити, щоб тварина була вакцинована проти сказу та лептоспірозу.
2. При роботі з собакою надягати змінний (спеціальний) одяг.
3. Під час заняття не курити і не вживати їжу.
4. Після заняття обов'язково мити руки з милом.
5. Не дозволяти собаці чіплятися за руки, ноги, лизати обличчя.
6. Грумінг собаки проводити в спеціальному місці. Шерсть прибирати в сміттєзбірник.
7. Щодня ретельно оглядати собаку - чи немає травм і захворювань.
8. При підозрі на захворювання собаки негайно припинити заняття і вжити заходів невідкладної допомоги.

Перш, ніж перераховувати заходи безпеки, які відносяться до другої групи, ми хотіли б відзначити, що майже всі проблеми, що виникають при роботі з собаками, відбуваються з вини людини і можна було б їх уникнути.

Ви завжди повинні пам'ятати, що власник собаки несе за неї моральну відповідальність і відповідальність перед законом.

Перше означає, що ви відповідаєте за здоров'я, безпеку і благополуччя вашого собаки. Собака так само невинний, як маленька дитина, і не в змозі пояснити, що відчуває себе покинутим або чогось боїться, або у нього щось болить. Щоб навчитися розуміти собаку, ви повинні приділяти йому більше

уваги. Якщо дресирування йде погано, не гнівайтесь на собаку, а постарайтеся зрозуміти причину.

Відповідальність перед законом означає, що ви повинні завжди контролювати пса, як в цілях його власної безпеки, так і безпеки оточуючих людей і тварин. Не можна залишати свого собаку без нагляду там, де є інші люди або тварини. Собака без нагляду є загрозою суспільству. Трапитися може наступне:

- собака потрапить під машину;
- станеться нещасний випадок, тому що водій спробує об'їхати собаку яка перебігає вулицю;
- собака нападе на іншу собаку;
- собака налякає або нападе на дитину;
- собака нападе на дорослого;
- собака нападе на домашню тварину;
- собаку вкусить змія або яка-небудь інша тварина;
- собаку застрелять;
- собаку заберуть працівники служби по нагляду за тваринами в місті;
- собаку вкрадуть.

Зрозуміло, що при повсякденному поводженні з собакою і його дресируванні необхідно враховувати породу, а також курс дресирування. Звичайно, що при підготовці охоронних собак повинні застосовуватися додаткові заходи безпеки. Нижче ми наводимо загальні правила безпеки при поводженні з собаками, а також при формуванні у собак навичок захисту.

1. Ласощі давати з долоні, а не кінчиками пальців, щоб собака не прикусив їх зубами.

2. Під час годівлі собаку не дражнити. Годівницю завчасно не забирати. (З чого б це сильному ватажкові (господареві) віднімати їжу у слабкого (собаки), яка необхідна йому для росту, між іншим, для того, щоб у зграї було майбутнє? Для цього, за біологічними законами може бути лише одна-єдина причина: якщо вони не є членами однієї зграї, а непримиренні конкуренти, тобто вороги! Хочете стати ворогом для свого собаки? Тоді починайте відбирати кісточки і миску).

3. Собака повинен мати безпечну і міцну екіпіровку (поводок і нашийник), здатну витримати його вагу навіть з додатковим навантаженням.

4. Всі двері в будинку, хвіртки і ворота на ділянці повинні бути закриті, щоб собака не міг втекти. Візьміть собі за звичку перевіряти замки і запори і підберіть такі, щоб їх важко було відкрити і не менш важко забути закрити.

5. Ніколи не дозволяйте двом собакам на повідцях йти один до одного ближче, ніж на 3 метри. Це безпечна дистанція на той випадок, якщо собака повністю натягне 2-метровий поводок - сам поводок плюс півметра, складаючи довжину витягнутої руки.

6. При зустрічі з іншими кінологами дотримуйтесь правил лівостороннього руху.

7. Якщо необхідно під час занять прив'язуйте собак не ближче 6-8 метрів один від одного.

8. Забороняється бити, хапати собак, які б’ються, за горло, так як інша собака може вас вкусити.

9. Розмовляючи з ким-небудь на вулиці, тримайте собаку під постійним контролем. Звертайте увагу на все, що бачить ваш собака, інакше він може рвонути поводок, заставши вас зненацька.

10. Не дозволяйте стороннім на вулиці підходити до вашого собаки. Їм зовсім нема для чого це робити. В іншому випадку ви йдете на ризик і збільшуєте свою відповідальність (в даному випадку враховуємо породу і призначення собаки).

Вам завжди слід пам'ятати про те, на що в принципі здатен ваш пес. Іноді при зустрічі з незнайомим собакою люди роблять непрощенні дурості (тягнуть за вуха, занадто емоційно намагаються погладити). Навіть якщо собака терпимо ставиться до сторонніх, то його терпимість може бути не настільки велика, щоб ніяк не реагувати на подібне нахабство.

11. Ваш собака повинен вас поважати. Якщо ви не станете «альфою» (термін, що позначає лідера), в критичній ситуації собака може вам не підкоритися. Регулярно практикуйте дресирування на слухняність. **Вчіться розуміти собаку**.

Ви повинні вміти заглянути у внутрішній світ вашого собаки і побачити світ з його точки зору і його очима. Це необхідно для правильного поводження з собакою.

Заходи безпеки на заняттях з вироблення навичок захисту.

Займаючись підготовкою собаки по навичкам захисту, слід пам'ятати, що важливою умовою є ***дотримання техніки безпеки як дресирувальником, так і його фігурантами.*** Дуже важливо не тільки мати добре підібране, правильно надіте захисне спорядження, а й вміти правильно відкликати собаку після відпрацювання силових прийомів (наприклад, затримання). А під час «притравлення» ризик випадкового укусу і заподіяння досить тяжких каліцтв для фігуранта зростає в рази.

Ви несете відповідальність за помічника, який грає роль «злочинця». Навіть якщо ця людина була вашим наставником протягом усього процесу дресирування, тим не менш, ви відповідаєте за його безпеку.

Ось що пише про це Ед Фраулі - власник розплідника робочих німецьких вівчарок:

«Існують тільки три причини випадкових покусів під час дресирувальних занять:

- погане спорядження;
- помилки фігуранта;
- погане управління собакою.

Добре управління собакою стає особливо важливим, коли ви починаєте вчити свого собаку укусів, спрямованих на частини тіла. Ризик вашого фігуранта зростає відразу в 10 разів.

Добре управління - це багато в чому мистецтво, так само як і гарна робота фігуранта. Але сумно, що більшість дресирувальників не замислюється над цим як слід до тих пір, поки вони самі не побачать, скільки ран може бути нанесено собакою за ті короткі миті, коли щось пішло не так.

Для початку, хендлер і фігурант повинні мати чудовий зв'язок, тобто заздалегідь повинні бути обумовлені подавані рукою сигнали комунікації для, наприклад, повторної атаки, нерухомої зупинки, відкликання собаки і реальних покусів (наскільки часто це трапляється?).

Але перед цим хендлер повинен навчитися правильному управлінню повідцем під час роботи по хватці на тіло і правильної процедурі зняття собаки, коли пес все ще залишається на фігуранті. Найперша річ, яку повинен засвоїти господар собаки, це те, що під час захисної роботи необхідно міцно встановити ноги і не рухатися до тих пір, поки не треба буде підходити і забирати собаку. Хендлер повинен знати, що там, де знаходиться кінець повідця, починається безпечна зона - якщо господар дозволяє собаці тягнути себе до фігуранта, то зв'язок між людьми порушується і може виникнути потенційно небезпечна ситуація, яку ми дуже часто бачимо, коли хендлер недостатньо досвідчений.

Не така вже й погана ідея надіти на кожного нового дресирувальника захисний костюм і змусити прогулятися навколо агресивного, задиристого собаки, тільки починаючого заняття в спорті. Дуже швидко він почне благати власника не рухатися і утримувати собаку якомога міцніше.

При роботі з хваткою на тіло наступний крок, який повинен засвоїти хендлер, - це вміння так тримати поводок, щоб можна було контролювати

собаку: двома руками на повідці, причому однією, ближче до нашийника, а інша на кінці повідця.

Коли робота йде близько до фігуранта, хендлер повинен зафіксувати лікоть біля нашийника і тримати собаку знизу, що дозволить утримати собаку від стрибків в обличчя фігуранта. З таким управлінням хендлер може працювати з фігурантом і направляти хватку на ту частину тіла, на яку потрібно.

Коли робота йде на повідці і ви забираєте собаку, завжди хапайте поводок дуже близько до нашийника перед тим, як собака послабить хватку - тоді ви зможете втримати контроль так, що фігурант може відійти від собаки і не турбуватися про можливі подальші укуси.

Серйозні покуси трапляються, коли собака кидається на верхню частину тіла, а хендлер відкликає собаку, тримаючись тільки за один кінець повідця.

Наступний важливий момент - це правильне зняття собаки при роботі без повідця. Він виконується одним способом, коли фігурант стоїть, і іншим - коли він лежить на землі.

Коли фігурант стоїть, я вважаю за краще підходити так, щоб собака бачив мене і хвалю його. Це додає йому впевненості і направляє його увагу знову на фігуранта. Я коротко беру за повідець і заходжу ззаду собаки, постійно хвалячи його і повторюючи команду нападу (Добре, Фас!). Я хочу, щоб собака відчув впевненість і зручність навіть тоді, коли я теж перебуваю поруч. Якщо мої розмови відволікають його, я просто замовкаю і поплескую собаку по боку.

Ви ніколи не повинні кликати собаку, коли фігурант знаходиться між вами і вашим собакою - ви просто втратите над ним контроль.

Остання річ, яку я хотів би обговорити, це зняття собаки без повідця, коли фігурант лежить на землі. Робота хендлера в цьому випадку - це захистити обличчя фігуранта перед тим, як забрати собаку. Проблема в тому, що більшість собак підіймаються на фігуранта, оскільки не хочуть, щоб їх забирали. Ця дія наближає собаку до обличчя фігуранта. Рішення для хендлера - обійти фігуранта і наблизитися до собаки спереду. Хендлер опускає коліна на фігуранта так, щоб ноги були між головою собаки і обличчям фігуранта. Потім бере собаку дуже коротко на натягнутий поводок і засвідчує, що зможе контролювати собаку, поки вони будуть відходити.

Завжди пам'ятайте, що випадкові покуси можуть бути дуже серйозними.

Підіб'ємо підсумок, зробивши короткий огляд заходів обережності при роботі з хваткою на тіло.

1. Міцно поставте ноги і не дозволяйте собаці тягнути вас до фігуранта.

2. Завжди використовуйте дві руки для того, щоб тримати поводок: одну на кінці повідця, іншу ближче до собаки. Тягніть поводок донизу і не давайте собаці можливості кидатися в обличчя фігуранту.

3. Коли ви забираєте собаку, завжди коротко тримайте, щоб запобігти зриву собаки.

4. При роботі без повідця з стоячим фігурантом підходите так, щоб собака вас бачив, дайте йому відчути зручність і не знімайте його з фігуранта до тих пір, поки ви не встановите повний контроль.

5. При роботі без повідця з лежачим на землі фігурантом підходите спереду і стаєте між обличчям фігуранта і собакою. Перед тим як забирати собаку з фігуранта, упевніться, що пес заспокоївся.

Цікаво, що всюди в Америці ми спостерігаємо зростання числа випадкових покусів під час дресирувань. Правильне управління собакою допоможе скоротити ваш внесок в це число».

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Чому собака без нагляду може становити загрозу для інших людей?

2. Які правила особистої гігієни ви повинні дотримуватися на заняттях з собакою?

3. Назвіть основні заходи безпеки при дресируванні собак.

4. Назвіть основні три причини випадкових покусів під час занять із захисту.

Лабораторно-практичне заняття №2
Тема: Вступне заняття для дресирувальника

Мета заняття: ознайомитись з допоміжними засобами при навчанні собаки навичкам слухняності, навчитися правильно застосовувати їх, вивчити можливі підготовчі прийоми для застосування подразників.

Перш ніж почати заняття з навчання собаки, незалежно від обраного методу дресирування, хендлер повинен знати правила застосування подразників. Це означає, що такі, які на перший погляд здаються елементарними і незначними, елементи навчання, як дача ласощів, застосування підручних засобів для зберігання ласощів, вибір іграшки і т.п. грають істотну роль в процесі дресирування.

Опановує навчальну програму дисципліни ви навчаєтеся не лише самі дресирувати собак, але і в майбутньому застосовувати свої знання як тренер. А це означає, що вам доведеться десятки разів пояснювати новим власникам собак, як вони повинні готуватися до занять, що з собою приносити, як правильно впливати на тварину. ***Також на першому занятті необхідно буде попередньо визначитися з методами дресирування відповідно до поведінкових реакцій собаки, кінцевою метою навчання, а також можливостями самого власника собаки.***

На першому занятті інструктор визначає, наскільки у собаки розвинена харчова реакція, чи є прагнення до апортування, бажання грати з хендлером.

Мінімальний набір допоміжних засобів для занять наступний:

1. М'який ошийник.

2. Короткий поводок (1,0-2,0 м). Повідець не повинен бути дуже коротким, наприклад, повідець у вигляді петлі (собака постійно тягне, що неприпустимо). Також на заняттях не можна використовувати рулетки.

3. Ласощі: розмір в «один ковток». Ласощі не повинні розжовувати, тому не бажано використовувати сухий корм, печиво, сухарі і т.п. Найкраще підійдуть шматочки м'яса, ковбаси або сиру.

4. Спеціальна ємність для ласощів. Дресирувальник повинен мати можливість дуже швидко і легко дістати харчове підкріплення. Зараз у продажу можна купити спеціальні сумки для ласощів або спеціальні жилети для дресирування. Не можна, щоб хендлер тримав кульок з ласощами в руках.

5. Іграшка для заохочення. Бажано м'який валик або спеціальний м'ячик для дресирування. Іграшка повинна бути зручною як для захоплення собакою, так і для утримання людиною одночасно. Ні в якому разі не можна

застосовувати для заохочення апортувальний предмет. Також не можна застосовувати м'ячик без прикріпленої мотузки, це небезпечно для собаки.

Дача ласощів. Залежно від методу дресирування застосовується різний спосіб дачі ласощів. Наприклад, при оперантному навчанні ласощі можуть не тільки даватися собаці з руки, але і кидатися в годівницю або, навіть, на підлогу. При застосуванні смакозаохочувального методу ***важливо на якому рівні даються ласощі по відношенню до морди собаки, з якої руки***, тобто необхідно правильно обирати **точку заохочення.** Видачею ласощів ми як би фіксуємо максимально правильне положення собаки.

Також необхідно правильно підібрати самі ласощі. Що краще для певного собаки обрати залежить від того, який тип годівлі застосовують власники та наскільки у собаки розвинена харчова реакція.

Вплив повідцем. Вплив може бути ***направляючий*** або ***коригуючий***. При направляючому впливі на собаці повинен бути м'який нашийник. Бажано на перших заняттях привчити собаку до адекватного сприйняття направляючих посмикувань повідця за допомогою ласощів.

Коригуючий вплив найчастіше проводиться за допомогою зашморгу або суворого нашийника. Але подібну ***корекцію ні в якому разі не можна проводити на першій стадії формування навички! А також такими методами працювати з цуценятами.***

На практичних заняттях інструктор повинен проконтролювати, чи правильно хендлер застосовує подразники, обов'язково показати як правильно грати з собакою.

Також на першому занятті дресирувальник пояснює господарю собаки, що таке умовні маркери (наприклад, слова «Так» чи «Ні»), як, коли і для чого їх застосовують, як привчають до них собаку.

Найчастіше, особливо на начальному етапі вироблення навичок та при роботі с цуценятами для стимулу та заохочення обирають їжу, як найважливіший для організму ресурс, а значить джерело позитивних емоцій.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Що називається подразником?
2. Дайте класифікацію подразників, які застосовуються при дресируванні собак.
3. Яким подразником для собаки є команда?
4. Перерахуйте мінімальний набір допоміжних засобів для занять з курсу слухняності.
5. Які ласощі бажано застосовувати для дресирування собаки?

Лабораторно-практичне заняття №3
Тема: Смакозаохочувальний метод дресирування
(Основні правила вироблення навички)

Мета заняття: опанувати основні прийоми формування навички у собаки смакозаохочувальним методом дресирування.

Будь-який кваліфікований дресирувальник в процесі роботи з собакою при виробленні різних навичок застосовує різні методи дресирування. Часто важко провести грань між застосуванням того чи іншого методу. Багато досвідчених інструкторів для різних собак застосовують різні методи, і вибір методики обґрунтовується не тільки типологічними особливостями поведінки собаки, але і кінцевими цілями навчання: участь в змаганнях, отримання робочого сертифікату, певний набір навичок, вказаний клієнтом і т.п. Тому будь-який дресирувальник в рівній мірі повинен знати і вміти застосовувати на практиці всі основні методи дресирування собак.

Навіть якщо ви віддаєте пріоритет певному методу, ви все одно повинні ознайомитися з усіма основними методами дресирування для того, щоб оцінити переваги та можливі недоліки кожного і на практиці вміти вчасно підібрати «ключ» до кожного собаки.

Смакозаохочувальний метод заснований на харчовій реакції собаки і використовує ласощі для досягнення і винагороди бажаної поведінки. Даний метод деякі дресирувальники, як, наприклад, Дебора Вуд у своїй книзі «Дресируємо маленьку собачку» називають **Методом приманки і нагороди.**

Приманка (ласощі) в даному випадку допомагає собаці знайти задану вами позицію. Наприклад, якщо ви хочете, щоб собака сів, рухайте приманку над його головою; собака буде тягнути ніс за ласощами до тих пір, поки не сяде мимовільно. Ви заманили його на місце за допомогою ласощів; винагородьте собаку, як тільки він зробить те, що ви хотіли.

Навчання за допомогою приманки і нагороди складається з п'яти етапів:

1. Ви підводите собаку до певної поведінки за допомогою ласощів і одночасно подаєте команду.

2. За допомогою повтору (який приманка зробить радісним) собака зрозуміє, яких дій ви від нього домагаєтеся.

3. Як тільки собака навчиться потрібної поведінки, починайте йому давати різноманітні та несподівані нагороди. Зрідка це буде всього лише «Добре» або «Молодець», іноді - погладжування або спільна гра з іграшкою, ну і, звичайно, час від часу - їжа. Іншими словами вводиться варіабельний режим підкріплення. Для собаки важливо отримувати різноманітні та

несподівані нагороди, інакше заохочення перетворюється на щось йому належне і без наявності у людини ласощів собака працювати не буде.

4. Ви будите повторювати вправу в різних місцях з різними умовами, поки собака не вивчить завдання.

5. Собака буде забувати і розучувати вправу заново в міру того, як задана поведінка переходить з короткочасної пам'яті в довгострокову.

При роботі за цим методом необхідно звертати увагу не тільки на те, коли ви видаєте ласощі собаці, тобто коли ви його заохочуєте, але і в якій позиції відбувається заохочення. Наприклад, якщо ви навчаєте собаку руху поряд, то їжа повинна видаватися з лівої руки як би фіксуючи голову тварини в необхідному нам положенні.

Смакозаохочувальний метод, поряд з клікер-дресурою, найчастіше застосовують для дресирування собак невеликих порід. Також цей метод або його різновид - харчовий метод - більшість дресирувальників застосовують як основний метод на першій стадії вироблення навички, а потім тільки вводять механічне коригування. Також, якщо у собаки гарно розвинений інстинкт здобичі і як основний метод обирається ігровий, все одно на початковому етапі вироблення навичок послуху починають працювати саме смакозаохочувальним методом для того, щоби відпрацювати у собаки коректне положення корпусу при певних командах, а тільки потім вводять для підкріплення гру.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Що називається методом дресирування?
2. Які ви знаєте методи дресирування собак?
3. Які методи відносяться до традиційних?
4. Який метод називається смакозаохочувальним?
5. Які ви знаєте позитивні і негативні сторони смакозаохочувального методу?

Лабораторно-практичне заняття №4
Тема: Контрастний метод дресирування
(основні правила вироблення навички)

Мета заняття: опанувати основні прийоми формування навички у собаки контрастним методом дресирування.

Контрастний метод дресирування багато десятиліть вважався основним методом дресирування в службовому собаківництві. І зараз багато дресирувальників досі вважають цей метод провідним і в своїй роботі віддають перевагу саме йому. Особливо це характерно для інструкторів силових структур, а також для дресирувальників, які готують собак за вітчизняними курсами, як, наприклад, ЗКД (загальний курс дресирування).

При правильному застосуванні подразників даний метод дає відносно швидкі результати, простий в розумінні і як основний метод використовується інструкторами в приватній дресурі, коли з твариною займаються в тиждень всього 3-4 рази.

Сам метод полягає в послідовному чергуванні приємних і неприємних для собаки впливів. Тому його часто називають **«Методом батога і пряника».** Спочатку за допомогою неприємних впливів викликають у собаки мотивацію пасивного уникнення аж до виконання необхідної дії, а в момент її виконання (або відразу ж після) дають харчове або смакозаохочуюче підкріплення.

Для прикладу наводимо опис вироблення первинного умовного рефлексу на команду «Сидіти» за допомогою контрастного методу з класичного підручника з службового собаківництва (Зубко В.М.).

Собака стоїть біля лівої ноги дресирувальника на короткому повідці. Дресирувальник повертається до неї боком і бере поводок в праву руку в 10-15 см від нашийника. Подавши в наказовій інтонації команду «Сидіти», він накладає на поперек ближче до крижів ліву руку (долоню вниз, великим пальцем до себе) і натискає на неї, примушуючи собаку сісти. Одночасно правою рукою дресирувальник натягує поводок вгору і назад (рис.1).

Як тільки собака сяде, дресирувальник, повторивши команду «Сидіти», заохочує пса ласощами, погладжуванням і вигуком «Добре». Витримавши собаку в положенні сидячи 5-10 с, дає команду «Гуляй». Вправа повторюється кілька разів.

Рис.1

При застосуванні даного методу необхідно чітко дотримуватися етапів формування навику. Тобто собаці спочатку «пояснюють»-який рух вона повинна зробити у відповідь на команду, а потім підвищують вимоги до чіткості виконання навику, витримці, ускладнюють умови навколишнього середовища. Але, хочеться відзначити, що ***на першому етапі краще все ж застосовувати прийоми смакозаохочувального або ігрового методу***, а механічну дію вводити тільки після того, як у собаки виробився певний зв'язок на команду.

Для того, щоб зрозуміти, як же працювати з собакою від початку до повного відпрацювання навички наведемо приклад з формуванням все того ж простого навику у собаки - посадки за командою «Сидіти».

Дотримуючись принципу «збіднення середовища», навчання собаки найкраще починати вдома. Перед годівлею візьмемо собаку на поводок і розташуємо його перед собою. Подаючи команду «Сидіти», ми притримуємо собаку за поводок лівою рукою, а правою підносимо до носа тварини затиснутий в долоні шматочок їжі. Як тільки собака торкнеться носом долоні з шматочком їжі і спробує дістати його, долоня повільно виводиться за голову собаки, вгору-назад (по дотичній до голови). Собака тягнеться за ласощами, задирає голову вгору, і, якщо йому трохи допомогти - притримати за поводок або легко натиснути на круп, - то собака сяде. Відразу після посадки собака отримає порцію їжі, «умовне підкріплення» - «Добре» і ласку. Кілька таких повторень, і собака буде сідати вже після команди «Сидіти». Однак нам необхідно, щоб собака по команді не тільки сідав, але і залишався в цьому положенні деякий час. Тому ***визначаємо для себе, що підкріплювати їжею***

ми будемо не тільки посадку собаки після команди «Сидіти», а й витримку його в цьому положенні аж до скасування виконання прийому командою «Гуляй» (або будь-якою іншою командою, наприклад «Поруч»). Отже, межею навику на даному етапі у нас буде посадка собаки відразу після команди «Сидіти» (бажано однієї) і витримка його в такому положенні аж до скасування команди.

Тепер нашим головним завданням буде зрозуміло пояснити собаці свої вимоги. Для цього, як тільки собака після команди «Сидіти» прийме відповідне положення, ми відразу дамо йому шматочок їжі і будемо багато разів повторювати: «Добре», «Добре» і т.д., що означає в нашій з собакою «мові»: «робиш правильно». Якщо собака зберігає потрібне положення, то ми зміцнюємо його дії - в даному випадку витримку - шматочком їжі і умовним підкріпленням «Добре». Якщо раптом пес спробує встати без дозволу, то ми тут же дамо команду «Сидіти», а якщо він не сяде сам, посадити його за допомогою повідця насильно. Як тільки собака прийме попереднє положення, знову піде умовне підкріплення - «Добре» (робиш правильно), але реального підкріплення (шматочка їжі) відразу після цього не буде. Реальне підкріплення собака отримає лише після деякої витримки в положенні «сидіти». Так поступово, але досить швидко ми зможемо пояснити собаці, що він повинен сідати по команді «Сидіти», так як за це отримує шматочок їжі (позитивно підкріплює вплив), і перебувати деякий час в цьому положенні (за що він теж отримує підкріплення - їжу), і що вставати йому без роздільної команди не можна, так як за це його сварять (вплив умовного негативного підкріплення) і, впливають повідцем, знову садять на місце (вплив негативного підкріплення), та при цьому їжу не дають.

Ось таким або приблизно таким чином відбувається формування навички, в процесі якої створюються нові елементи «мови» спілкування між дресирувальником і собакою, визначаються межі навику, вводяться команди, що санкціонують виконання і скасування прийому, використовуються елементи контрастного методу дресирування. При цьому слід нагадати, що вся виконана робота, яку ми тут описали, проводиться виключно на повідці (тобто під постійним контролем технічних засобів).

Отже, ми завершили етап взаємних пояснень, на якому у собаки був сформований і в достатній мірі закріплений навик посадки після команди «Сидіти». Однак якщо ми порахуємо, що навичка вже відпрацьована і підготовленого таким чином собаку помістимо в незнайому обстановку, насичену відволікаючими факторами, і спробуємо посадити його за командою, мабуть, це у нас не вийде. Собака замість посадки після команди «Сидіти», швидше за все, буде демонструвати яскраво виражену орієнтовно-

дослідницьку активність, яка потім може перейти або в ігрову, або в оборонну поведінку.

Щоб уникнути подібних збоїв, на наступному етапі - «автоматизація навички», - продовжуючи роботу в умовах збідненої обстановки, поступово за допомогою впливів повідця ми вводимо більш жорсткий контроль за дотриманням собакою межі сформованої навички. Наприклад, якщо на етапі «взаємних пояснень» собака дотримувався всіх наших вимог лише тоді, коли він перебував поблизу від нас, то на цьому етапі ми добиваємося від нього стійкої посадки незалежно від нашого місця розташування. При цьому значно зростає темп роботи (команду «Сидіти» подаємо своєчасно, а наступні за нею направляючі і підкріплюючі впливи робимо дуже швидко) і, крім того, максимально стереотипізуються вироблені нами дії. Тобто, ***швидко переміщаючись по дресирувальному майданчику, ми відразу ж підбігаємо до собаки в тому випадку, якщо він змінює положення тіла (наприклад, встає, завалює набік передні ноги і т.д.), і негайно виправляємо його, впливаючи повідцем.*** У тому ж випадку, якщо собака відразу виконує команду, практично миттєво підкріплюємо його правильні дії, застосовуючи умовно підкріплюючим впливом «Добре», шматочком їжі і ласкою, після чого відразу ж відходимо від собаки. Всі наші дії повинні бути максимально одноманітні.

Наступною нашою задачею є поступове переведення собаки зі стовідсоткового режиму позитивних підкріплювальних впливів на варіаційний. Для цього ми будемо підкріплювати їжею не кожну правильну посадку собаки, а у випадковому порядку. При цьому пес не повинен знати, коли він отримає їжу, виконавши необхідну роботу (навичку), а коли - ні. Це спонукає його знову і знову повторювати виконання навички посадки. Так само поступово ми зменшуємо кількість негативних впливів на собаку (за допомогою повідця) в разі порушень нею меж виконання навику (зміна пози, відхід з місця і т.д.) або явного небажання його виконувати, але ступінь цих впливів плавно збільшуємо.

Після того як ми домоглися від собаки чіткого (відразу після команди) виконання навику в умовах збідненої дресирувальної обстановки, можна переходити до роботи з ним в ускладнених умовах: в присутності інших собак, сторонніх людей, шумів і т.д. Робити це слід поступово, по елементам. Так, наприклад, спочатку ми спробуємо відтворити навичку посадки собаки де-небудь в кутку тихого скверу (на тихій вулиці), потім в більш людному місці, потім в місці для вигулу собак (в їх відсутність), в присутності однієї сторонньої собаки, що відноситься до нашого собаки індиферентно, і т.д. Незалежно від складності умов обстановки, в якій проходить дресирування,

ми повинні завжди добиватися від собаки швидкого і чіткого виконання навику посадки відразу після першої команди. Однак в залежності від характеру цих умов ступінь ускладнення меж виконуваної навички (тривалість витримки в положенні сидячи, дальність відходу від собаки і т.д.), а також сумарний час роботи з собакою, що витрачається на відпрацювання навику посадки, необхідно строго регламентувати. Так як в залежності від характеру умов, в яких проходить дресирування, собака отримує більше або менше нервово-психічне навантаження, а працездатність нервової системи не безмежна, то навантаження необхідно обмежувати. **Собака завжди, незалежно від зовнішніх умов, чітко і швидко повинен виконувати навичку посадки відразу після першої поданої нами команди, без застосування як позитивних (харчових), так і негативних підкріплюваних впливів.** Тільки після цього знімається поводок і з собакою продовжують працювати без повідця. Поступово умовний позитивний підкріплювальний вплив «Добре» застосовується все рідше і рідше, а потім замінюється просто на мовчання дресирувальника.

На закінчення хочемо ще раз нагадати, що професійний дресирувальник вміє користуватися різними методами і ніколи не «зациклюється» на одній методиці. Також дресирувальник повинен бути винахідливим і вміти користуватися як підручними засобами, так і просто звичайними умовами прогулянки для вдосконалення навички

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Який метод називається контрастним?
2. Чим відрізняється контрастний метод від механічного?
3. Які ви знаєте позитивні і негативні сторони контрастного методу дресирування?
4. Що означає скасовуюча команда? Які межі вона визначає?
5. Які повинні бути ваші дії, якщо на другій стадії формування навички ви скомандували собаці «Сидіти», а він не виконав команду?

Лабораторно-практичне заняття № 5
Тема: Ігровий метод дресирування
(основні правила вироблення навички)

Мета заняття: опанувати основні прийоми формування навички у собаки ігровим методом дресирування.

Ігровий метод дресирування побудований на природній схильності собак до гри. Він є одним з головних методів підготовки собак-детекторів, а також дуже часто використовується для дресирування у спортивному собаківництві.

Ігровий метод дресирування в порівнянні з методиками, котрі спиралися б на примусі, має низку важливих переваг. Будь-яка соціальна тварина проходить певні фази розвитку: гра, гра з однолітками, гра з дорослими особинами. Під час гри тварина пізнає світ і свою роль в ньому: від статевої діяльності до захисних функцій. В цей же час у нього проявляються і формуються мисливські та соціальні рефлекси, що дають можливість особинам існувати разом, утворюються і розширюються ієрархічні зв'язки та межі. Таким чином, ігровий метод навчання найбільш легко і природно сприймається собакою. В процесі гри тварині показують, як і до якої міри вона може використовувати свою вроджену зброю; створюючи різні ситуації, навчають його правильно реагувати на них. Зіткнувшись зі схожою ситуацією в житті, собака вже знає, як себе вести. Вихований ігровим методом, при захисті господаря він не відчуває злоби по відношенню до "порушника". Для нього важливий результат - припинення активних дій з боку "противника". Крім того, при ігровому дресируванні собака сприймає роботу як гру і тому виконує її з задоволенням.

Інструктор-кінолог Василь Терьохін каже про використання в дресируванні інстинкту здобичі і ігрової мотивації: "Гра є прекрасним способом навчання незалежно від того, який вид дресирування ви вибрали. Гра - це внутрішня потреба організму, внутрішня мотивація. Гра - це перший спосіб пізнання світу для тварини, тобто інструмент в пізнанні нового. **Гра для собаки - це втілення інстинкту здобичі, який йому ніде вдовольнити в умовах мегаполісу.**

Психологи давно вже визнали гру дуже сильною психологічною залежністю. Технічні моменти в ігрового дресирування приходять до дресирувальника самі собою. За умови якщо провідник, дресирувальник поміняє психологічне поняття про собаку. Собака це - не верстат, це - жива істота, яка підпорядковується таким же законам психології, як і людина ".

Під час експерименту Д.Олдса з щурами було доведено, що у ссавців є потреба в отриманні задоволення «в чистому вигляді». Аналізуючи результати даного досвіду можна було зробити два висновки: **прагнення до задоволення - виключно сильна мотивація і потребу в задоволенні задовольнити не можна**. Інтуїтивно зрозуміло, що собакам подобається грати, отже, у них існує потреба в грі або ігрова потреба. У даній потреби є одна істотна відмінність від потреби вітального ряду. Харчова потреба виникає при відсутності в крові тварини поживних речовин і викликає поведінку, що веде до насичення. Те ж і з потребою в воді. А ось **потреба в грі існує завжди**. І викликає вона поведінку у вигляді гри, яка не веде до будь-чого, а сама по собі - мета даної потреби, тобто отримання задоволення. Однак, для того, щоб стати мотивацією, потреба в грі повинна в даний момент часу домінувати над іншими потребами. Для цього необхідно, по-перше, послабити інші потреби (нагодувати, напоїти і т.п.), а, по-друге, **розвинути ігрові форми поведінки, шляхом розвитку відчуття власної ефективності тварини в цих формах поведінки.** У дресируванні це досягається в попередньому періоді навчання шляхом розвитку у собаки вродженої здатності до переслідування і захоплення здобичі (інстинкт здобичі), вираженою через прагнення до апортування предметів.

Розвиток і застосування ігрової поведінки дуже добре демонструється знаменитим американським дресирувальником Іваном Балабановим в його методиці безконфліктного дресирування. За його методом заняття з собакою починаються з активної гри, яка на перший погляд здається хаотичною, але яка розділена суворо за призначенням.

Гра - це ядро навчання в даній системі. Саме гра переплітає активні і пасивні дії між собою, відпрацьовуючи паралельно кілька елементів безконфліктно. Саме гра мотивує собаку як на швидке виконання команд, так і гладкий перехід з активного стану в пасивне (гра - «поруч») і навпаки. Саме гра є для собаки носієм першого досвіду в дресируванні, показує, що це захоплююче заняття. Саме гра вчить собаку контролюванню дій, дозуванню енергії, гравіруванню дій, які ведуть до заохочення. При цьому собака вчиться слухняності і чіткості виконання.

Головне в грі для собаки, це те, що - контакт із зовнішнім світом і сприйняття зовнішнього світу формується через його взаємодію з господарем і переважно з ним, як на початку "собачого життя", так і в подальшому. Ігри повинні бути різноманітними і "відбуватися" за певними правилами, а в міру дорослішання собаки повинні ставати більш цікавими, більш насиченими.

Так в чому ж полягає складність такої простої речі як гра і як же досягається в грі контакт господаря з собакою?

"Складність гри" як раз і полягає в абсолютному дотриманні деяких правил, не знаючи або не дотримуючись які, господар ризикує так і не налагодити нормальний контакт з собакою.

1. Спочатку треба пробудити інтерес собаки до ганчірки яка рухається, змусити працювати його мисливський інстинкт. Потім, коли собака візьме ганчірку, слід, "оживляючи" її "азартними погойдуваннями", рухати нею вправо, вліво, вгору, вниз, імітуючи "боротьбу за дичину". Граючи в "перетягування канатика", ви даєте собаці зрозуміти що саме Ви - оживляєте мертвий, бездушний предмет перетворюючи його в "тріпотливу здобич". **Це - запорука того, що згодом пес буде приносити кинутий Вами апортувальний предмет - саме Вам, щоб Ви - оживили його для спільної гри. Головне, робити вправу весело, азартно.**

2. Починає гру і закінчує гру - дресирувальник**. І закінчувати гру треба на "піку інтересу" до гри,** тобто коли Ви бачите, що "собака розійшлася", треба в цей момент закінчити гру, забравши у собаки іграшку (команда - "дай") і прибравши її в рюкзачок. Це робиться для того, щоб зберегти інтерес собаки до предмету гри і, звичайно, до дресирувальника.

3. Тривалість гри (як окремої вправи (!)) не повинна перевищувати 2 - 4 хвилини. Тобто темп загальних занять повинен бути таким: зробили 2 - 3 вправи курсу слухняності - пограли пару хвилин, потім, ще 2 - 3 вправи - пограли іншою іграшкою, в іншу гру ... і т.п.

4. Після того як Ви тільки помітите, що у собаки почав пропадати інтерес до гри (можливо, несподівано для вас, це станеться - швидко), відразу ж, гра припиняється (Вами), а іграшки терміново прибираються "з очей геть" в спеціальну сумочку або рюкзак.

5. Якщо собака не проявляє інтересу до гри, слід застосувати "наслідувальний метод", тобто попросту кажучи, показати собаці як з інтересом грає з ганчіркою інший собака і, коли "лінивий" збудиться заграйте з ним. Якщо спочатку не вийшло, спробуйте наступного разу.

6. Ігри повинні бути різноманітними, для цього у вас (завжди (!), на вигулі) в рюкзаку або в сумці, повинні бути різні типи ганчірок (хоча б 2 - 3 штуки), спеціальний апортувальний предмет, м'ячик.

Знайте: велика частина спеціальних кінологічних прийомів була поставлена саме через гру, тобто при підготовці всіх спеціальних собак (пошук наркотиків, зброї, вибухівки, пошук людей в рятувальній службі) застосовується в основному ігровий метод. Тому, ще раз повторюємо, що хоча гра і здається простою, але це складна робота провідника і в грі є правила як для провідника, так і для собаки. Тобто правила гри для двох сторін, які повинні виконуватися в будь-яких умовах і служити для взаємної довіри.

Правила для собаки:

1. Ніколи не починай гру без дозволу.

2. Віддавай іграшку по першій же команді.

3. Поважай руки і одяг провідника. Ніколи не хапай де попало і без розбору.

Правила для провідника:

1. Ніколи не дозволяй собаці починати гру без дозволу.

2. Припиняй всякі рухи іграшкою перед подачею команди віддачі «Дай» або «Аус».

3. Ніколи не висмикувати іграшку з пащі собаки.

4. Не тягни іграшку від собаки після віддачі.

5. Не ховай і не блокуй іграшку від собаки.

6. Використовуй сигнал «НІ», якщо собака порушує один з пунктів правил.

7. Нагороджують віддачу командою дозволу до нової гри.

Проста гра складається з двох фаз. Перша фаза - схопити іграшку. Хапання рухомого об'єкту - це закладений в будь-якій собаці мисливський інстинкт.

Друга фаза - виконання необхідного. Собака повинен зрозуміти, що тільки правильне виконання команди веде до нагороди - продовження гри. Саме це продовження і служить мотивацією для собаки на виконання команди.

Мета будь-якої гри - це не просте заволодіння іграшкою, а боротьба з нею. Для цього собаці дається зрозуміти, що **вся активність виходить від провідника.** Саме він **«оживляє» об'єкт і без нього він залишається «мертвим».** Тобто **прямий інтерес приносити іграшку завжди назад до провідника**.

Для того, щоб зрозуміти, як же за допомогою гри заохочується собака, а також які помилки роблять провідники при грі, перегляньте відеоролик:

У висновку теми хочемо відзначити, що ігрова поведінка може бути різноманітною, але в дресируванні використовується саме прагнення до переслідування і захоплення здобичі, яке зазвичай називають інстинктом здобичі. У багатьох порід даний інстинкт найбільш яскраво проявляється саме через апортування. Вченими доведено, що здатність до апортування це генетично обумовлена здатність собак. Ця реакція широко використовується у мисливських собак для піднесення і виносу з води вбитої дичини. Відомо, наприклад, що пойнтери гірше дресируються апортуванню, ніж

континентальні лягаві і спанієлі. У службовій кінології бажання собаки схопити апортувальний предмет зазвичай розглядається як видозмінений інстинкт здобичі.

Л.В.Крушинській в своїх дослідженнях показав, що у собак є значна мінливість в швидкості і легкості вироблення рухового умовного рефлексу апортування предметів. Як відомо, при правильному навчанні навику апортування можуть навчитися майже всі собаки, але у деяких особин спадково обумовлені причини призводять до виключної легкості його виникнення. Спрямоване схрещування і породинний аналіз, проведені ним, показали домінантний характер успадкування цієї форми поведінки.

Таким чином, звертаємо вашу увагу, що не всі собаки мають добре виражений інстинкт здобичі. Для багатьох порід прагнення до апортування не характерно. Тому необхідно визначити переважну реакцію поведінки у собаки, а потім вибирати ту мотивацію (їжа або гра), на основі якої будите проводити заняття.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Який метод називається ігровим?
2. Чим відрізняється ігровий метод від контрастного?
3. Які ви знаєте позитивні і негативні сторони ігрового методу дресирування?
4. На основі якого інстинкту застосовується ігровий метод в дресируванні собак?
5. Які правила обов'язково повинні дотримуватися при застосуванні ігрового методу?
6. Чи для всіх порід собак можна застосовувати даний метод дресирування?

Лабораторно-практичне заняття №6
Тема: Механічний метод дресирування

Мета заняття: опанувати основні прийоми формування навички у собаки механічним методом дресирування.

При всьому негативному ставленні багатьох сучасних дресирувальників до застосування механічного методу в навчанні собак даний метод до сих пір активно використовується в дресируванні і, наприклад, є разом з ігровим методом поширеним в підготовці собак за курсом IGP. Але головна відмінність застосування даного методу в порівнянні, наприклад, з цирковим дресируванням початку 20 століття є те, що **механічний метод починають використовувати тільки на другій і третій стадії розробки навику**, причому як негативне підкріплення його використовують з огляду на поняття оперантного навчання.

Нагадуємо, що механічний метод дресирування полягає в тому, що в якості безумовного подразника використовують механічний подразник в різних видах, що викликає у собаки захисний оборонний рефлекс або рефлекс уникнення, наприклад, рефлекс посадки при натисканні рукою на круп собаки.

При цьому «механічний» подразник не тільки викликає початкову дію у собаки (безумовний рефлекс), але використовується для підкріплення умовного рефлексу. Прикладом цього може бути один із способів привчання собаки до носіння предметів.

Для відпрацювання даної дії дресирувальник, посадивши собаку, правою рукою підносить до його морди апортувальний предмет і, подаючи відповідну команду, робить на собаку певний фізичний вплив.

Він піднімає собаку за нашийник. Під тиском нашийника (дію механічного подразника) собака розкриває пащу, в яку дресирувальник швидко вкладає предмет і відпускає нашийник. Права рука дресирувальника в цей момент знаходиться під нижньою щелепою собаки, і при спробі собаки викинути предмет, дресирувальник завдає легкий удар долонею під щелепу.

Цей удар, як механічний подразник, повторюють у всіх випадках, коли собака намагається викинути ношу з пащі, і він є подразником, що закріплює дію.

Характерна особливість механічного методу дресирування полягає в тому, що собака при цьому виконує пасивні дії за "примусом".

Рис.2. Схема аналізу механічного подразника

Механічний метод дресирування має певні позитивні сторони:

- під час дресирування тварина може перебувати в будь-якому стані (бути ситою або голодною). У цьому сенсі даний метод вимагає менших умов, ніж інші методи дресирування (не потрібно формувати мотивацію);

- всі дії, вироблені у собаки цим способом, закріплюються міцно і в звичних умовах виконуються безвідмовно;

- механічним методом дресирування можна легко досягти безвідмовного виконання відпрацьованих дій.

До негативних сторін механічного методу дресирування відносяться:

- часте користування цим способом у більшості собак викликає пригнічений гальмівний стан з проявом недовірливого ставлення до свого дресирувальника: у собак з наявністю пасивно-оборонної реакції у вигляді остраху і боягузтва, а у злісних у вигляді прагнення кусати свого дресирувальника;

- дресирувальник для собаки стає сигналом різних механічних і больових впливів, це порушує нормальний контакт між собакою і його господарем;

- неможливо відпрацювати даним методом всі необхідні навички (особливо пошукові навички).

Навчання собаки лише у негативі та зайве дозування негативного впливу – неефективні, так як викликають у собаки стрес. А як пам’ятаємо, стрес - це фізіологічний стан, результат різкої зміни гормонального балансу внаслідок викидів «гормонів стресу», який неможливо швидко компенсувати як мінімум 1-1,5 доби. Весь цей час **робота з собакою, який отримав сильний стрес, буде неефективною**.

При описі механічного методу часто говорять, що даний метод застосовується для **коригування поведінки**. Відразу хочемо відзначити, що необхідно розрізняти поняття ***коригування небажаної поведінки собак в повсякденному житті*** або ***корекція поведінки при відпрацюванні певних навичок***. З першою проблемою вам як фахівцям доведеться зустрічатися на практиці, коли власники тварин звертаються з проханням допомогти позбавитися від певної поведінки у собаки, як переслідування велосипедистів, безпричинний гавкіт, агресія до членів сім'ї і т.п. Вважається, що це компетенція зоопсихологів, яких, на жаль, у нас майже немає. Тому власники собак звертаються до дресирувальників. Вивчення подібних проблем не входить в завдання нашої дисципліни, але, з огляду на те, що ви все одно будете з ними зустрічатися, рекомендуємо звертатися до спеціальної літератури, наприклад, книга *Генрі Р.Аскью «Проблеми поведінки собак і кішок. Керівництво для ветеринарного лікаря».*

Корекція поведінки при відпрацюванні навичок слухняності - це саме ті заняття, де часто застосовуються механічні подразники в дресируванні собак. З методикою застосування даних подразників при відпрацюванні різних навичок вам необхідно буде ознайомитися на практичних заняттях з вашим інструктором, але головне правило застосування таких подразників ви повинні вивчити зараз:

Всі негативні механічні впливи на тварину в процесі корекції навичок слухняності собака повинен пов'язувати виключно як наслідки своєї поведінки, а не команди дресирувальника.

Пояснимо це на прикладі вироблення команди «Поруч». Розглянемо поведінку собаки, у якій уже виробився первинний умовний рефлекс на команду, іншими словами тварина вже «знає», що за командою «Поруч» необхідно йти біля лівої ноги дресирувальника.

Ви подаєте команду і починаєте рухатися вперед по прямій лінії. Собака рухається поруч в правильному положенні, але метрів через двадцять починає забігати вперед. Як ви повинні діяти в даній ситуації, якщо хочете застосувати механіку для корекції положення собаки у вашої ноги?

Класична схема поведінки дресирувальника в даний момент, яку ми часто бачимо на дресмайданчиках, така: подається знову команда «Поруч»,

але вже в загрозливій інтонації і робиться різкий ривок повідцем. Як може інтерпретувати таку корекцію тварина: звучить загрозлива команда, значить, зараз буде боляче; щоб уникнути болю необхідно повернутися до ноги дресирувальника, пройшовши кілька метрів можна знову не контролювати своє положення біля людини. Іншими словами собака ривок повідця сприймає як наслідок загрозливої команди і повертається в правильне положення тільки на короткий проміжок часу, після чого все знову повторюється.

Інший варіант роботи дресирувальника наступний: як тільки собака відходить вперед або в сторону, дресирувальник різко в русі розгортається і йде в протилежну сторону, не подаючи жодної додаткової команди; при такому повороті виходить різкий і несподіваний ривок повідцем. Що це означає для собаки: «Я не думав про людину, не простежив його напрямок руху, і мені відразу стало боляче». В даному прикладі тварина пов'язує механічний вплив саме зі своїм некоректним становищем біля ноги, виправляє його і надалі здійснює менше помилок.

Негативний вплив має бути **чітко дозованим**: ні надмірно великим (що веде до стресу та «виключення» собаки), ні занадто маленьким (собака не прагнутиме його уникнути). Як приклад, можна навести комара, що літає вночі над головою дрімаючої людини: дзижчання комара не болісне, але воно настільки неприємне, що людина прагне його припинити. Конкретний рівень впливу визначається собакою та його станом збудження у цій ситуації.

Але звертаємо увагу, якщо ви застосовуєте механічну корекцію, негативний вплив обов'язково має змінюватися на позитивний, що допомагає швидко вивести собаку з неприємного стану. Це, по-перше, моментальне припинення негативного впливу після правильних рухів собаки, а по-друге, ваша емоціональна підтримка з необхідною інтонацією та підкріплення ласощами або грою. Тільки в цьому випадку застосування механічних подразників буде ефективним і не спричинятиме стрес у тварини. Саме з питання застосування механічного впливу на собаку радимо ознайомитися з системою дресирування собак німецького дресирувальника Тобіаса Олейника «НеПоПо» (Негатив-позитив-позитив) https://tobias-oleynik.com/

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Який метод дресирування називається механічним?
2. Які ви знаєте позитивні і негативні сторони механічного методу дресирування?
3. Які навички неможливо виробити у собаки за допомогою механічного методу?

Лабораторно-практичне заняття №7
Тема: Метод оперантного навчання

Мета заняття: опанувати основні прийоми формування навички у собаки методом оперантного навчання. Ознайомитися з правилами застосування клікера.

Як ми вже писали в попередніх лекціях, оперантний метод навчання принципово відрізняється від традиційних методів дресирування. В основному, в кінології, коли говорять про даний метод, мають на увазі клікер-тренінг, розроблений Карен Прайор. Однак оперантне навчання - це не тільки застосування клікера. Клікер-дресура - це просто найбільш ефективний метод застосування умовного підкріплення у вигляді звуку клікера в процесі формування навички (**клікер** - *будь-який пристрій, що генерує звук клацання при використанні*, рис.3). Як не дивно, але багато положень даного методу застосовуються на заняттях з дресирування більшістю інструкторів, що працюють на перший погляд лише традиційними методами навчання собак.

Рис.3. Різні види клікера

Необхідно відзначити, що більшість людей, які вже мають досвід в дресируванні, не можуть відразу відмовитися від класичної схеми навчання і зрозуміти принципову різницю в плануванні занять за допомогою клікера. Тому ми настійно рекомендуємо, незалежно від обраної вами спеціалізації, детально вивчити правила вироблення навички за допомогою даної методики

і потренуватися застосовувати їх на практиці. Для цього вам ***необхідно виробити у вашого собаки хоча б дві будь-які навички за допомогою даного методу***. ***Необов'язково, щоб це були основні навички курсу***. Можна відпрацювати у тварини прості трюки, як «дай лапу», «крутись» або «спи».

Методика дресирування собак методом оперантного навчання була розглянута в **дисципліни «Біологія, утримання, годівля та профілактика захворювань собак»** (тому в цій роботі повторювати її не будемо). Рекомендуємо ще раз повторити дане заняття. Також в цій роботі наводився приклад, як можна грати один з одним (без собаки), щоб навчитися спостерігати за поведінкою і тренувати у себе реакцію правильного заохочення для формування навику. Ще раз радимо - пограйте! У родинному колі або з друзями. Дуже корисно побути як в ролі тварини, так і тренером. Такі ігри позбавлять вас в подальшому від помилок при роботі з собакою. Також бажано проводити подібні ігри з власниками собак, які починають ходити на тренування.

В цій лабораторній роботі ми хочемо ще раз наголосити на основному правилі навчання – **саме подія, яка йде після певної поведінки і яка визиває у тварини певні емоції, і визначає – чи буде ця поведінка у майбутньому повторюватися чи навпаки зникати**. Найбільш наглядно це ілюструється так званим **Квадрантом Скіннера (**рис. 4).

Рис.4. Квадрант Скіннера: позитивне і негативне підкріплення та покарання

Нагадуємо, що **підкріплення –** це те, що збільшує частоту поведінки**, покарання** – зменшує**. Як підкріплення, так і покарання може бути позитивним чи негативним. Позитивне** - це коли щось додається. **Негативне** - щось прибирається.

Знак ➕ на малюнку означає, що ми щось додали: смаколик, іграшку, ласку, ривок повідком, удар прутом, розряд струму та т.п. Знак ➖ щось забрали: іграшку, рух вперед, натискання на тулуб чи тиск нашийником.

Наприклад:

ПОЗИТИВНЕ ПІДКРЕПЛЕННЯ - собака вчинив дію, за яку отримав щось приємне. Собака сів і отримав за це шматочок ласощів. В майбутньому, аби знов отримати ласощі, собака пропонуватиме бажану провіднікові поведінку.

НЕГАТИВНЕ ПІДКРІПЛЕННЯ - собака не хоче сідати, ми натискаємо на круп доти, доки собака не сяде, бажаючи припинити неприємний вплив. Коли собака сів, неприємний вплив припинився. Припинення неприємності є винагородою за вчинену дію. В майбутньому, собака пропонуватиме бажану поведінку, намагаючись уникнути неприємних відчуттів.

ПОЗИТИВНЕ ПОКАРАННЯ - собака підібрав їжу з землі. За це отримує різкий ривок повідцем (або інший вплив від власника). У майбутньому, аби уникнути неприємностей, собака не вчинятиме небажаних дій.

Важлива відмінність: негативне підкріплення припиняється як тільки поведінка змінюється на бажану (для провідника). А покарання здійснюється після поведінки, не залежно від того, була вона змінена, чи ні.

НЕГАТИВНЕ ПОКАРАННЯ - собака хоче з нами гратися та забуває про делікатність і починає сильно прикушувати руки. Ми припиняємо гру, позбавляючи собаку бажаного. У майбутньому тварина самостійно змінюватиме свою поведінку, аби не втрачати те, що приносить їй задоволення.

Позитивне покарання відрізняється від негативного покарання тим, що в першому випадку ми додаємо (+) щось неприємне після дій собаки, а в другому - прибираємо (-) щось приємне.

Наприклад, собака має звичку тягнути повідець.

При **позитивному покаранні:** ви лаєте собаку і робите різкі ривки повідком, коли він починає тягнути.

При **негативному покаранні:** ви просто зупиняєтеся і чекаєте, коли собака послабить натяг повідця. У результаті ви позбавляєте собаку бажаного (він не може продовжити рух і не отримує заохочення), і таким чином не насильно повідомляєте йому, що тягнути – недобре.

Більшість сучасних інструкторів в основному використовують методи позитивного підкріплення та негативного покарання. Тому що вони найбільш м'які та дозволяють нам вибудовувати шанобливі та чесні стосунки з нашими вихованцями.

У цьому лабораторно-практичному занятті ми хотіли додатково приділити увагу загальним правилам вироблення, яких необхідно дотримуватися, займаючись з собакою. Ці правила сформувала Карен Прайор і детально розглянула у своїй книзі «Мистецтво виховання та дресирування. Не поспішайте стріляти в собаку!». Ми спеціально наводимо їх в наших лекціях, так як вони однаково актуальні для будь-якого методу дресирування і бажано їх дотримуватися не залежно від того будите ви працювати за допомогою клікера чи ні.

Десять правил вироблення

1. Підвищуйте критерій невеликими градаціями, щоб у суб'єкта завжди була реальна можливість виконати необхідне і отримати підкріплення.

2. У конкретний проміжок часу відпрацьовувати що-небудь одне, не намагайтеся формувати поведінку за двома критеріями одночасно.

3. Перш ніж збільшувати або підвищувати критерій, користуйтеся підкріпленням поточного рівня відповіді, тобто підкріплюйте будь-яке виконання даної дії, яке є в даний момент.

4. Вводячи новий критерій, тимчасово ослабте старі.

5. Будьте попереду того, кого ви навчаєте: повністю плануйте свою програму вироблення так, щоб в разі раптового успіху учня, ви знали, що слід підкріпити далі.

6. Не міняйте тренерів на "середині річки"; у вас може бути кілька інструкторів на одного учня, але дотримуйтеся однієї програми вироблення на кожний з типів поведінки.

7. Якщо одна процедура вироблення не приносить успіху, знайдіть іншу, існує стільки ж способів домогтися потрібної поведінки, скільки інструкторів, здатних їх придумати.

8. Не закінчуйте тренування, не давши позитивного підкріплення, це відповідає покаранню.

9. Якщо навик погіршується, "поверніться до дитячого садка", швидко повторіть весь процес вироблення з серією легких підкріплень.

10. Закінчуйте по можливості, кожне тренування на високій ноті і в будь-якому випадку зупиняйтеся, залишаючись попереду учня.

1. Підвищуйте критерій невеликими градаціями, щоб у суб'єкта завжди була реальна можливість виконати необхідне і отримати підкріплення.

Найшвидший - а іноді єдиний спосіб сформувати поведінку - це збільшувати критерії такими ступенями, щоб суб'єкту легко давалося постійне поліпшення поведінки. Безперервний прогрес, навіть дюйм за дюймом, приведе вас до поставленої мети набагато швидше, ніж спроби форсувати швидкий прогрес з ризиком втратити всю вироблену поведінку.

Якщо ви підвищуєте критерій так сильно, що суб'єкту треба робити зусилля значно більші, ніж він раніше робив для вас - неважливо робив або не робив він це для себе, - ви сильно ризикуєте. Наприклад, якщо ваш собака регулярно перестрибує 1,5 м паркан щоб поспілкуватися з сусідським собакою, то це не означає, що він з таким же задоволенням буде стрибати подібну перешкоду за вашою командою. Набагато простіше і швидше буде навчити його долати перешкоду висотою 50 см, і потім, поступово збільшуючи її на 10-20 см, за кілька занять довести висоту до 1,5 метра.

2. У конкретний проміжок часу відпрацьовуйте щось одне, не намагайтеся формувати поведінку за двома критеріями одночасно.

Під час будь-якого заняття ми можемо спочатку трохи попрацювати над якістю, потім над швидкістю і т.п. Це позбавляє від монотонності. Хороші викладачі весь час змінюють роботу, залишаючи це завдання, як тільки в ньому досягнуто успіху, і переходять до іншого.

Однак, коли ви працюєте над даним типом поведінки, ви повинні користуватися в кожен даний відрізок часу одним і тільки одним незмінним критерієм.

Наприклад, ви працюєте над командою «Сидіти» в русі. Хороший тренер спочатку пару хвилин попрацює над швидкістю виконання навички, заохочуючи собаку відразу ж після швидкої посадки, при цьому він застосовує варіабельний режим підкріплення, заохочуючи найбільш швидку реакцію тварини. Потім після декількох хвилин відпочинку попрацює над витримкою, також окремо може потренувати коректну посадку на одному місці. І тільки після того, як окремі елементи однієї навички у тварини виходять правильно, з'єднує їх разом.

3. Перш, ніж збільшувати або підвищувати критерій, користуйтеся варіативною шкалою підкріплень, наявних в даний момент рівня відповіді.

Як тільки поведінку засвоєно, ви повинні почати підкріплювати її не кожен раз, щоб підтримувати її на даному рівні. Це правило становить суть процесу вироблення. Таке підкріплення "зрушить" нормальну або середню поведінку в бік того поліпшення, яке вам бажано. Хороше вироблення вдає із себе серію трохи помітних переходів між безперервним підкріпленням - коли досягнутий новий рівень виконання - і варіативним підкріпленням - коли

досягнення закріплювалося і створилася можливість виборчого підкріплення ще більш хороших відповідей.

4. Вводячи новий критерій, тимчасово ослабте старі.

Те, що раз вивчено, не забувається, але під переважним впливом нового критерію стара, добре вивчена поведінка іноді тимчасово йде в бік. Тому, не звертайте увагу на погіршення вже вивченої поведінки при введенні нового критерію. Помилки зазвичай виправляються незабаром самі по собі, а догани засмучують, а іноді фіксують увагу на помилках, які стають постійними.

Наприклад, новим критерієм може бути нова обстановка. Тому не варто відразу ж вимагати від собаки ідеального виконання навику в нових умовах. Якщо собака добре працював в звичних умовах, то після кількох повторень навички з підкріпленням його робота і на новій території повернеться на колишній рівень.

5. Ведіть учня за собою.

Інсайт (раптове осяяння): суб'єкт раптово усвідомлює ваші цілі, виходячи з яких ви домагаєтеся його дій, і робить це. Якщо ви тренуєте перехід від стадії А до Б, а суб'єкт раптово чисто виконує стадію В вже з двох підкріплень, ви повинні передбачати підкріплення стадії Г і Д.

"Ривок" часто емоційно дуже значущий для суб'єкта. Він дає блискучу можливість домогтися значного прогресу в найкоротші терміни.

6. Не міняйте тренерів на півдорозі.

Конкретна поведінка, яка повинна бути вивчена, вимагає тільки одного вчителя в кожен конкретний момент часу.

Якщо ви передоручаєте свого учня іншому викладачу, то ви ризикуєте значним погіршенням процесу вироблення будь-якої поведінки. Так як і індивідуальні установки, і час реакцій, і прогноз успіху будуть дещо відрізнятися, і в підсумку суб'єкт втрачає підкріплення до тих пір, поки не звикне до цих відмінностей.

Якщо одну собаку хочуть дресирувати двоє дітей, то нехай кожен працює над різними, кожен над своїми командами.

7. Якщо одна процедура вироблення не приводить до успіху, спробуйте іншу.

Для вироблення будь-якої поведінки існує стільки ж способів, скільки інструкторів, здатних їх придумати. Одні і ті ж методи вироблення не рівноцінні для різних індивідуумів.

8. Не закінчуйте урок без позитивного підкріплення, це рівносильно покаранню.

Коли суб'єкт намагається заробити підкріплення, він, так би мовити, вступає в контакт з викладачем. Якщо викладач відволікається, контакт

порушується. Підкріплення не надходить, хоча учень і не зробив помилки. Це приносить більше шкоди, ніж якби вчитель просто упустив хороший шанс для підкріплення.

Якщо тільки ви хочете дорікнути учня, перестати звертати на нього увагу, - найкращий спосіб. Позбавлення уваги - потужний інструмент, тому не застосовуйте його без належної обережності і несправедливо.

9. Якщо вивчена поведінка погіршується, перегляньте процедуру вироблення.

Найшвидший спосіб виправити погіршену поведінку - це повернутися до початку процесу вироблення і дуже швидко знову пройти весь шлях, даючи підкріплення в нових умовах і застосовуючи по одному - два підкріплення на кожному рівні.

10. Закінчуйте роботу, залишаючи за собою лідируючу позицію.

Скільки повинен тривати сеанс навчання? Частково це залежить від проміжку часу, протягом якого суб'єкт зберігає увагу.

Коли зупинитися, не настільки важливо, як на чому зупинитися. Ви повинні здійснювати перехід на високій ноті - тобто відразу як тільки досягнуто успіху. Останнє досконале завжди закріплюється у свідомості суб'єкта; ви повинні бути впевнені, що це гарне винагороджуване виконання.

Будучи тренером ви повинні змушувати себе зупинятися на хорошій відповіді. На наступному уроці ви можете виявити, що вправа виконана не тільки так само добре, як остання на минулому уроці, але значно краще. Психологи називають це "латентним навчанням". В процесі тренування виникає деякий стрес, (хоча б від бажання зробити краще). Цей стрес може впливати на виконання дії, маскуючи реально наявне навчання. На початку наступного уроку, перш ніж виникає стрес, виконання дії може бути на крок попереду, в порівнянні з тим рівнем, на якому зупинилися.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Який метод дресирування називається оперантим навчанням?
2. Що означає клікер-тренінг і що таке клікер?
4. Що називається підкріпленням?
5. Що ілюструє Квадрант Скіннера?
6. Що означає «умовне підкріплення» і як виробити його у собаки?
7. Які ви знаєте режими підкріплення?
8. Що означає «стимульний контроль»?
9. Назвіть основні етапи вироблення навички методом оперантного навчання.

Лабораторно-практичне заняття №8
Тема: Техніка розвитку у собаки прагнення до здобичі, захисної реакції і злоби

Мета заняття: опанувати основними прийомами розвитку у собаки прагнення до здобичі, ознайомитися з технікою розвитку у тварини захисної реакції і злоби.

Інструктор, який працює з собаками службових порід, повинен знати принципи підготовки собак по захисній службі. Навіть, якщо інструктор не планує і не може бути помічником по захисту, він все одно повинен розуміти наскільки технічно правильно працює помічник з його собакою, і найголовніше, знати основні етологічні поняття, на основі яких будуються вправи, і вміти правильно підготувати цуценя до занять з захисту.

Мета даного заняття - пояснювати основні базові поняття, на основі яких проводиться підготовка захисних собак. В роботі наведені тези з книги Хельмута Райзера «Навчання робочої собаки захисної службу».

Dr. Helmut Raiser - не просто тренер, спортсмен і суддя з Німеччини. Він - легенда кінологічного спорту, відомий спортсмен і людина, яка створила теорію захисту і систему, за якою працюють дресирувальники усього світу.

Найважливішим двигуном при навчанні захисної собаки є **інстинкт здобичі, захисний інстинкт нападу і поведінка в зграї.** Досліджуючи все це, при досягненні кінцевої мети, було встановлено, що спільність інстинктивних закономірностей при перевірці собаки захисту кваліфікується під назвою "Інстинкт боротьби". Іспит захисної собаки в цілому об'єднує крім визначення закономірностей і інстинктів, ще й здібність до навчання або здібність учня.

Рушійні інстинкти захисного собаки

А. Інстинкт здобичі

Інстинкт здобичі входить в функціональну область прийняття їжі. До здобувальної поведінки належать такі типи поведінки як цькування і загін здобичі, стійка (у мисливських собак), носіння в зубах або апортування, переслідування видимої здобичі або по запаховому сліду, характерне «вбивання» здобичі, яке показують собаки під час гри з ганчіркою, а також заскакування, укуси і завалювання вниз. Ключем роздратування, який діє на поведінку собаки при здобуванні, є поведінка собаки при досягненні справжньої здобичі. Здобич йде постійно від собаки і знаходиться в постійному русі. Інстинктивна поведінка собаки при здобуванні, виникає за

рахунок подразника - здобичі і є наступним - собака слідує за здобиччю, стрибає на неї, захоплює і тягне до себе. Якщо собака хапає слабо, намагаємося відібрати здобич, вона тримає міцніше. Спрацьовує рефлекс утримання вбитої дичини, Як тільки собака відпускає здобич, здобич намагається втекти, собака знову хапає її і умертвляє. Потім здобич приноситься господареві. Інстинкт здобичі задоволений - кінцева мета досягнута.

Інстинкт здобичі проявляється вже у цуценят і більш сильно виражається в зрілому віці. Він відноситься до тренувальних інстинктивним закономірностей, тобто може проявлятися або гальмуватися в процесі навчання. Інстинкт здобичі є специфічним роздратуванням і спонукає до специфічних дій.

Вже тут даються характеристики поведінки, необхідної при навчанні захисної собаки.

Цькування помічника який стоїть в укритті, переслідування, стрибки, утримання помічника, який намагається втекти, і сильне захоплення руки помічника - все це повинен оцінити у свого собаки провідник.

Б. Інстинкт захисту - Поведінка в зграї

1. Інстинкт захисту - є функціональною областю агресивної поведінки і може переплітатися з багатьма функціональними областями. Поведінка захисту складається з видів поведінки при загрозі, затриманні, агресивного захисту і захоплення. Ключовим подразником поведінки захисту є в загальному і цілому загроза, фізичного і психологічного характеру або відкрита загроза. Мета, якої хоче досягти собака захисною поведінкою, є поведінка в зграї при виникненні небезпеки.

Захисна поведінка може мотивуватися по-різному, в залежності від ролі діяльності. В область прийняття їжі може входити охорона здобичі або її захист. У функціональну область сексуальної поведінки можуть бути закладені такі функції, як захист дитинчат домашніх тварин або охорона цуценят. Мета досягнута, якщо собака показує хорошу поведінку і захисну реакцію. І, нарешті - це може статися і в соціальних областях, прикладом може служити установка рангових позицій, збереження привілеїв, наприклад територіального виду, захист від сторонніх або вимушена оборона. Захисний інстинкт не поділяється на специфічний подразник або специфічне функціонування, але постійно є активно діючим і тому повинен бути складовою частиною поведінки в боротьбі захисної собаки.

Захисний інстинкт собаки використовується при навчанні захисної службі як спосіб поведінки, як наприклад, контролера при загрозі або навантажень психічного або фізичного роду. У практиці, провокація яка

викликає захисну поведінку може, наприклад, виглядати наступним чином. Помічник йде на собаку і загрожує їй, собака, зі свого боку демонструє агресивну поведінку захисту (верещить, гавкає, кусається), помічник тікає, собака досягає своєї мети.

На жаль, так буває дуже рідко, в більшості випадків тікає собака, якщо у нього не викликати сильного інтересу до захисної поведінки, за допомогою здобичі, прагнення на його територію або безвихіддю (коли він починає кусатися від страху). При цьому спостерігається антагоністична поведінка між інстинктом захисту і поведінкою ухилення, тому що ключові подразники для цих двох видів поведінки є однаковими.

2. Поведінка ухилення

Перш ніж, я зупинюся на антагоністичних протиріччях цих обох важливих і обережно використовуваних при навчанні захисної собаки рушійних закономірності, я ще раз хочу коротко охарактеризувати ухилення. Ключовим подразником, як було вже сказано, є, як і при захисному поводженні, загроза фізичного або психологічного виду, або відкрита агресія. Мета, яку хоче досягти собака поведінкою ухилення, - збереження особистої фізичної недоторканності або уникнути зустрічі з ворогом, яка викличе якісь пошкодження, що убезпечить її від загрозливих подій і ворогів. Образ поведінки, який проявляє при цьому собака, полягає у втечі, укритті або повзанні, або в інших діях, що показують її підкорення перед більш сильним побратимом. Поведінка ухилення в будь-який час активізується і може використовуватися як закономірність при послідовному навчанні (примусове дресирування). З усього сказаного виходить, що загрози або відкрита агресія повинні тактовно (точно) дозуватися, якщо хочете виробити у собаки поведінку захисту замість поведінки ухилення. ***Тому, важливо знати, якому образу поведінки віддасть перевагу собака при загрозі або відкритій агресії і що впливає на її поведінку.***

3. Загроза і інші ключові подразники при захисній поведінці.

Однією з можливостей виробити у собаки захисну поведінку чи поведінку ухилення, є загроза. Біологічна функція загрози лежить в обнюхані конкурентів, яке повинне вимагати поведінки ухилення, перш, ніж почнеться справжня боротьба. Найчастіше поведінка загрози виникає в двох формах: або загрозливо приймає особливо великі розмірі: тобто збільшення розмірів свого тіла, або виставлення своєї зброї на показ.

Свідомі собаки, у яких висока чутливість призводить до поведінки ухилення, реагують на це захисною поведінкою або ухиленням. Загроза може відбуватися і іншим чином. Так, наприклад, фіксація погляду є однією з поширених форм загрози. З цього приводу К. Лоренц говорив: "Більшість

тварин, які взагалі можуть фіксувати погляди - це риби, птахи та ссавці, роблять це на короткий час і в цих поглядах – підвищена, цілеспрямована напруга: або вони бояться об'єкту що на них дивиться або роблять по відношенню до нього що-небудь, в більшості випадків, недобре ". Тварини переважно знаходять один одного прямим поглядом в тому, випадку, якщо вони хочуть висловити свій ворожий настрій, при цьому виникає антагоністичне взаємовідношення захисної поведінки, або поведінки ухилення.

Позначення місцевості теж одна з форм загрози, але вона не цілеспрямована.

Іншою можливістю спровокувати захисну поведінку є навмисне придушення нормального вітання, яке значить те саме, що і відкрита агресія. Реакцію на це ми можемо визначити і самі, якщо наприклад, хтось із сторонніх підійде до нашої групи, щоб просто привітатися, то він відразу ж познайомиться з захисною поведінкою собаки. Тому сторонній собака повинен бути особливо терплячим, він повинен засвоїти всі правила поведінки, перш ніж наш собака надасть йому увагу. Наш собака і вдома, повинен бути дуже недовірливим, особливо коли в двері стукає або дзвонить сторонній.

Наступний засіб викликати захисну поведінку - відкрита агресивність, на яку відповідають тільки старші і свідомі тварини з захисною поведінкою, але які часто демонструють це в формі необхідної оборони, щоб уникнути порятунку втечею. Ми говоримо зараз про кусання від страху, в області досліджень ця поведінка називається **критичною реакцією**. Цю поведінку можна викликати за допомогою загрози, якщо спробувати відібрати в собаки здобич або зробити що-небудь подібне.

Цікаво показана мотивація вчинку, що в поведінці або загрозі лежить змішана мотивація, в якій беруть участь тенденції до нападу і втечі. У багатьох випадках вона приймає вже "амбівалентну" форму відповідного способу поведінки, яка в повному обсязі складається з елементів нападу і втечі. К.Лоренц спостерігав: "Ця міміка, яка в загальному і цілому позначається як загроза, взагалі може існувати, якщо під час нападу є тенденція до страху, а найменший страх буде гальмувати будь-яку дію". Якщо цього немає, то собака зі спокійною мордою буде кусати будь-якого, без будь-якої загрози, якщо тільки у нього з'явиться хоч найменша напруга.

Тому діяльність помічника полягає в тому, щоб не виникла необхідність свідомо загрожувати собаці, а постійно створювати таку ситуацію, де виникала б змішана мотивація зі страху і нападу.

Чим впевненіше буде діяти помічник при загрозі, тим впевненіше буде вести себе собака.

4. Управління оборонною поведінкою і поведінкою поступок.

Вирішальним є те, яка поведінка домінує, свідома чи реакція на загрозу, а також загрозлива. В обох випадках всі чинники грають спільну роль. Перш за все, вік тварин, так як багато інстинктів формуються тільки між першим і другим роком життя, а інші на третьому році життя, як наприклад, захисний рефлекс, мисливські "ножі" (???) по запаху звіра для мисливських собак і т. д. Але подразники навколишнього середовища впливають на формування досвіду собаки. Як встановлено в процесі вивчення поведінки, - готовність захищати володіння господаря від центру ділянки до зовнішньої сторони, зростають під час прояву інстинкту до порятунку втечею. В певній точці захисний інстинкт настільки великий, що собака може переносити дуже інтенсивний напад. Але, при цьому не треба дивуватися тому, що у собаки слабкі нерви, і вона відчуває найменшу загрозу будинку і показує агресивну поведінку (хороший сторожовий пес), але в чужому оточенні показує себе невпевненою і поведінка її зводиться до уникнення сутички. Також інші роздільники навколишнього середовища такі як здобич, статевий партнер і т.д. можуть викликати у собаки посилену захисну поведінку, замість поведінки ухилення. Я вже пояснював, що захисна поведінка може виникати в помітних функціональних областях.

Собаки з сильними нервами завжди самовпевнені і відповідають оборонною поведінкою. Уже маленькі цуценята і ті відрізняються один від одного, ті, хто краще переносить загрози, мають кращий психічний стан, їм приносить задоволення оспорювання корму залежно від ступеня загрози, вони захищають свою здобич і при цьому дуже рухливі.

5. Критична дистанція, дистанція втечі, індивідуальні дистанції.

У зв'язку із захисним рефлексом і поведінкою поступок, необхідно роз'яснити поняття критична дистанція втечі і індивідуальна дистанція.

Кожна тварина, перш за все, боягуз, вона тікає від будь-якого сильного супротивника, коли той наближається до певної межі. Дистанція втечі, як назвав її професор Хедігер, який проводив дослідження в цій області, - межа віддалення знаходиться на тому рівні, на якому тварина починає боятися свого супротивника. **Дистанція втечі -** це мінімальна відстань, до якої тварина підпускає свого біологічного ворога, при цьому не тікаючи.

З такою ж закономірністю і передумовою тварина тікає при порушенні кордону дистанції втечі, і тварина починає боротьбу, якщо ворог наблизився дуже близько. *Звичайно таке подолання критичної дистанції відбувається відповідно до теорії (Хедігер) тільки в трьох випадках: якщо ворог*

несподівано перед твариною з'явився, якщо тварина знаходиться в закритому провулку і не може втекти, або при захисті дитинчат. Ця критична реакція є найшвидшою формою бойової поведінки і вона мотивується великим страхом. Тобто інакше це можна назвати спробою втекти вперед або нападати без жодного сумніву.

Наступною дистанцією є **індивідуальна дистанція**. Це таке відстань, на яку собаки підпускають один одного. Вона часто залежить від ступеня особистого знайомства двох індивідуумів або настрою. Так, наприклад, вона менше між протилежними статями і більше між одностатевими особинами. Під час вирощування цуценят деякі суки не підпускають свого господаря, особливо коли малюки смокчуть.

Також і у дуже домінантних і самостійних собак можна спостерігати такі моменти, коли спроби стороннього наблизитися викликають захисну реакцію з загрозливим гарчанням.

Ці факти підводять нас до того, що ми можемо в загальному і цілому пояснити агресивну поведінку собаки, як захисний рефлекс, який підпорядкований функціональній області агресивної поведінки.

С. Інстинкт агресії

Якщо ми хочемо використовувати інстинкт агресії при навчанні захисної собаки, то треба менше цікавитися теоретичними суперечками і їх мотиваціями, а багато більше, - критеріями виникнення або ключовими подразниками, метою інстинкту і біологічним значенням, а також можливостями тренування і ступенем впливу на собаку.

Інтроспецифічна агресія активізується за допомогою конкурентів і "соціальної" поведінки. Метою інстинкту соціальної агресії є спроба втекти, ухилитися, підкоритися або психічне ушкодження конкурента, повне його вбивство. **Але ні в якому разі, агресивність не веде до обопільного вимирання, адже це не може бути кінцевою біологічною метою агресивності**. В першу чергу, вона забезпечує те, що представники одного виду рівномірно розподіляються по життєвому простору, і тим самим використовують його оптимально, тому вони дбають про те, щоб змусити певних особин рухатися далі, якщо в життєвому просторі створюється підвищена щільність перш, ніж зменшиться кількість корму, при цьому відбувається заселення нечисленних областей. При цьому відбувається зіткнення конкуруючих особин, що виражається в агресивній поведінці щодо один одного і є передумовою виникнення епідемій.

Вже Чарльз Дарвін вказав на те, що соціальна селекція служить для того, щоб виживали тільки найздоровіші і найсильніші, з числа яких певні особини

будуть нести головну роль і забезпечувати досвід зібраний індивідуумами. Цим самим, повністю забезпечується переваги агресивності, які розвиваються у більшості видів тварин, як образ поведінки, і які в подальшому дають можливість уникати недоліків у розвитку особини. До числа таких відносяться: поведінка загрози, територіальність, індивідуальна дистанція, і, нарешті, досвід, який приймає безпечні форми боротьби. Все це має біологічне значення для тренування і розмірів впливу на тварину.

Певну допоміжну роль для дозрівання вроджених здібностей відіграє можливість до навчання, але при дозріванні зростає з віком "самосвідомість", тобто впевненість у перемозі і з нею інтенсивність агресивності. Соціальна агресивність відноситься до закономірностей інстинкту, виробленого в процесі тренування. Можна регулярним тренуванням досягати певних меж підвищення і зменшення інтенсивності агресивності.

У загальному і цілому розвиток агресивних нахилів призводить в процесі тренування до вироблення агресивної поведінки, при цьому особливі бойові якості підвищують пізніше рівень агресивності. Агресивність підвищується за допомогою болю при впливі різними дозами (суворий нашийник, електрострум).

Агресивна готовність до дії піддається відхиленню, яке серед інших причин обумовлено ще і гормонально. Чоловічі статеві гормони підвищують агресивність багатьох ссавців в період розмноження.

Рівень агресивних подразників найбільш низький тоді, коли тварина відчуває себе в безпеці, тобто коли його агресивність пригнічується поведінкою ухилення, зі зростаючим віддаленням від "головної квартири", зменшується бойова готовність в тому ж обсязі, як навколишнє середовище стає для собаки все більш чужим і більш дивним. Це причина не тільки захисного інстинкту, а й соціальної агресивності.

Важливим для помічника при навчанні собаки захисту є знання двох величин, що впливають на агресивність: особисте знайомство призводить до гальмування агресивності і дуже поширений принцип - це пасивне сприйняття агресивності, яке її пригнічує і залишає глибокий слід.

У зв'язку з агресивністю, хотілося б сказати кілька слів про зменшену навчальну спроможності агресивних собак. Ми знаємо, що захисні собаки повинні володіти хорошим рівнем підготовки і працездатності. Щоб собака досяг необхідного рівня навчання, він повинна пройти багато навчальних процеси. Подолати стрес, який веде до сильного нервового навантаження і зменшує якість навчання. Вище нервове навантаження собака відчуває в конфліктній ситуації, якої вона не може уникнути в процесі навчання. Тут відбувається відкрита агресія, яка викликає страх з високим нервовим

навантаженням. Провокуються обидва види - агресія і страх, при цьому ***агресивна собака намагається уникнути конфлікту облаюванням, але при цьому потрапляє в конфліктну ситуацію з вищим нервовим навантаженням, яке робить собаку не здатним до навчання***. Тільки трохи невпевнені собаки проявляють поведінку поступок для уникнення небезпеки. Упевнені собаки в конфліктній ситуації проявляють сильну агресивність і намагаються зламати перепону, велике значення при цьому мають гормональні впливи. Цей факт підтверджується тим, що особливо небезпечно проходить боротьба двох сук і тільки удари або уколи можуть зупинити їх в період сутички.

Якщо собака повинен освоїти навчальні процеси, які відіграють роль у поведінці ухилення, то треба насамперед думати про те, що агресивний інстинкт - це погана мотивація дії собаки. Перше, що треба зробити - це обмежити або взагалі виключити таку навчальну здатність і друге, в цьому процесі те, що собаці гарантоване пошкодження самосвідомості.

Д. Інстинкт боротьби

Питання, чи є у собаки інстинкт боротьби, довгий час не було роз'яснене. Деякі фахівці в області собаківництва вважають, що необхідно зафіксувати особливий бойовий інстинкт, який стоїть поруч з ігровим інстинктом. У мене на це така точка зору, - що поняття "інстинкт боротьби" - це просто набір слів. Поняття інстинкт включає в себе спадкову координацію, яка служить для збереження життя і виду. Інстинкт і боротьба формує прагнення нанести пошкодження противнику або його знищити, щоб небезпека не завдала ушкоджень йому самому.

Само собою в основі агресивного інстинкту закладена функція виду собаки, якою вона захищається проти пошкоджень і яка пов'язана з певними ритуалами. Крім того, виходячи з факту, що багато турнірних боїв вимагають істотно високої витрати сил і часу для виявлення найсильнішого, як наприклад образ боротьби, де з'являються поранені й убиті (наприклад боротьба зі здобиччю), наскільки повинен бути сильний селекційний тиск, щоб не зашкодити розвиткові бойових якостей собаки? Незважаючи на це, я вірю, що поняття бойового інстинкту для нас дуже важливо при використовуваному описі бажаної поведінки собаки.

Ми шукаємо собаку, якому дає справжнє задоволення боротьба з помічником. Задоволення від боротьби з помічником може отримувати тільки той собака, який психічно не завантажений, і який постійно не бореться проти помічника за своє життя. Виходячи з цього, у мене склалася така точка зору, що бойовий інстинкт виходить з ігрового. Якщо ми хочемо досягти у собаки

бойового інстинкту, тобто ми хочемо впливати на собаку з тим, щоб вона шукала боротьбу з помічником, при цьому ми повинні знати ті способи, які розвинуть хороший бойовий інстинкт собаки. З практики я знаю, що собака, який закінчив курс навчання захисному інстинкту, довгий час не буде показувати хороші бойові якості.

Я вже говорив про тих собак, які провалилися на іспитах захисної служби, тому що вони при облаюванні і при спробі до втечі не показали належного рівня і не вступали в боротьбу з помічником, але при загрозі показували інстинкт захисту і сильно кусалися. Провідник собаки був при цьому безпорадний що-небудь зробити для атестації вираженого бойового інстинкту собаки. На основі цих фактів само собою ясно видно відсутність бойового інстинкту і, що собака не шукає боротьби з противником. На мою думку - це дуже важливо і є складовою частиною бойового інстинкту, У всіх собак, які мають виражений бойовий інстинкт, я встановив яскраво виражений інстинкт до здобичі. І я вірю, що він є суттєвою складовою частиною бойового інстинкту. Погоня за здобиччю - це бажана інстинктивна дія, яке не загрожує існуванню собаки, і не дає навантаження, яка може викликати поведінка уникнення. Інстинкт здобичі-це не рівноцінний бойовий інстинкт.

Успішне використання захисної поведінки з боку собаки це друга складова частина бойового інстинкту. Важливо те, що виробляє бойовий інстинкт - це активна складова частина агресивного інстинкту, тобто соціальна агресивність. Собака повинен бачити в помічнику конкурента. Конкуруючий об'єкт може бути різний. Це може бути здобич і собака з яскраво вираженим бойовим інстинктом може мати виражений інстинкт до здобичі, що може бути соціальною мотивацією тих і інших дій, тобто собака повинен бути домінуючим і не підкорятися помічникові, тому що він завжди виступає в ролі загрози. Щоб виробити у собаки бойової інстинкт до здобичі, собака повинен придбати захисний інстинкт. Він повинен, з одного боку, боротися і захищати здобич, і з іншого боку, як він буде захищатися від помічника. Третє, собака повинен зрозуміти, що він може підпорядкувати помічника, тобто він може тікати від нього. На основі останніх названих критеріїв видно, також, що **собака у віці одного року ще не володіє повністю розвиненим бойовим інстинктом, як я вже згадував, те що захисний інстинкт виникає як складова частина агресивного інстинкту набагато пізніше**, тобто самосвідомість розвивається в період дорослішання, і не є обов'язковою передумовою бойового інстинкту.

Навчання

... окремі розділи навчання я хотів би ще раз висвітлити тут. Далі я повинен вказати на те, що ***поділ наступних вправ, не відповідає послідовності практичних занять. Вони можуть бути тільки вихідним пунктом, тому що практичні заходи для кожної собаки повинні встановлюватися індивідуально***. Безпосередній пошук правильного співвідношення окремих рефлексів і виховних заходів робить навчання собаки цікавим і забезпечує успіх.

Інстинкт прагнення до здобичі.

Прагнення до здобичі з'являється вже у чотиримісячного цуценя. Мета цього прагнення в тому, щоб собака при цькуванні розглядав захисний рукав як свою здобич, йому надають можливість завоювати цю здобич і спробувати вирвати її за допомогою сильного захоплення. Прагнення до здобичі підрозділяється на дратівливі і специфічні активні дії і повинні завжди визначатися умовами навколишнього середовища. Досить одного тижня роботи з собакою, щоб він засвоїв прагнення до здобичі і відпрацював цю вправу.

Кількість вправ може залежати від виду і, виходячи з цього, необхідно використовувати рекомендації з відхиленнями вгору і вниз.

А. Створення мотивування за допомогою подразнення

Перша мета: Собака повинен тягти до себе скручений мішок або ганчірку, за допомогою захоплення вирвати і забрати з місця.

Перша фаза: Щеня ще не в змозі фізично добувати здобич у вигляді рукава. Як здобич використовуємо шматочок ганчірки або валик для цькування. Провідник тримає свого собаку на повідці і підсилює похвалою прагнення до здобичі. Ганчірка служить як подразник, якою помічник робить певні рухи і при цьому в паніці намагається бігати, коли собака захоплює ганчірку (нормальний собака завжди намагається відняти ганчірку). Як тільки він це зробив, ганчірка належить йому, і провідник собаки показує своє задоволення.

Я хотів би тут підкреслити, що ці форми вправ носять специфічний характер, але повинні мати напруженість, тобто це означає, що вони повинні протікати без жодних погроз чи невпевненості, але чітко викликати інтерес у собаки. Ще під час того, як собака тримає здобич або коли він її вже знову втратив, помічник знову намагається сконцентрувати увагу собаки на здобичі, яку він намагається відняти або дійсно забирає. Якщо собака показує бажану реакцію, наприклад: вириває здобич або хоче забрати її в безпечне місце, то

помічник повинен підіграти собаці, тобто спробувати забрати ганчірку, якщо це виглядає вражаюче, то господар відводить свою собаку, яка несе здобич. Якщо собака втрачає здобич, не доходячи до місця, то помічник знову бере ганчірку і створює спірну ситуацію. При цьому провідник собаки тримає його на повідці на такій відстані, щоб помічник після безуспішних спроб собаки захопити здобич, дав йому можливість досягти мети, схопити її і понести.

При цій роботі необхідно звернути увагу на важливі речі. Якщо хочуть викликати прагнення до здобичі, то необхідно звернути увагу собаки на здобич, тобто є здобич і рухається вона, а не помічник. **З іншого боку, здобич рухається не на собаку, а постійно від собаки геть, коли собака хоче її схопити.** І дуже важливо те, не як для навчання прагнення до здобичі, що не помічник визначає те, що відбувається, а тільки собака. При відпрацюванні прагнення до здобичі необхідно зробити так, щоб собака дратувала помічника, а не помічник собаку. Тому необхідно строго дотримуватися законів інструментальної кондиції. Собака показує бажану поведінку, тим самим досягнута мета рефлексу, тобто він завойовує здобич і йому дозволяється її нести. Уважний читач і той, хто знав, що я пишу про захисний рефлекс, може побачити, що створюючи спірну ситуацію, я вже провокую захисну поведінку (порівняйте перетворення захисного рефлексу в рефлекс здобичі). Я хотів би до того ще підкреслити, що навчання не протікає схематично, як я тут описую. Закономірності рефлексу змінюються при навчанні, при зміні відносин. Тільки огляд і розуміння дають можливість розділяти захисні рефлекси.

Друга фаза: Другий навчальний розділ відрізняється від першого тим, що знову виникає потреба використовувати подразники і собака знову отримує можливість досягти мета.

Хороший помічник намагається вже з першого разу не виривати сильно здобич, щоб собака безпосередньо не залишався переможцем.

Пізніше, під час другої спроби, собака повинен залишити здобич у себе. Адже йдеться не про те, щоб відірвати собаці голову разом зі здобиччю. Помічник повинен робити все так, щоб собака не відчував гри і була досягнута кінцева мета.

Якщо собака вже показує контратаку або смертельну хватку необхідно посилити подразник. Після захоплення здобичі, собака повинен понести її. Від того, наскільки сильно помічник створює ситуацію оскарження здобичі, як собака буде намагатися захопити здобич, з таким же завзяттям він понесе свою здобич в безпечне місце. Якщо у собаки відсутній рефлекс здобичі, то створення спірної ситуації дає хорошу можливість розвивати його. Але, у всіх вправах для служби захисту, найважливіше - не перевантажувати собаку.

В. Перший укус

Друга мета: Собака повинен негайно з першого разу міцно схопити так, щоб здобич не пішла від нього.

Ця вправа відпрацьовується на повідці і якнайкраще вибудовується процес навчання і розвиток рефлексу. Як тільки собака зв'яже в один ланцюжок захоплення і винесення здобичі, необхідно стежити за тим, щоб вони тільки досягли мети рефлексу, коли він дійсно сильно захопить. Провідник собаки отримує вказівку не рухатися з місця і не відтягувати собаку від здобичі. Помічник збуджує в собаці рефлекс до здобичі і дає йому гарну і достатню можливість, як і в другій фазі захопити здобич, але не прибирає здобич після захоплення. Якщо собака її тримає, то він отримує здобич. Якщо вирвана здобич кинута, необхідно негайно посилити збудження здобиччю і собака отримує можливість досягти мети інстинкту.

С. Перехід на рукав

Третя мета: Собака повинен показувати сталеве хапання рукава. Якщо собака дозріла духовно і фізично так, що може без складнощів носити рукав для цькування, це відбувається зазвичай між дев'ятим і одинадцятим місяцями життя, ганчірка замінюється рукавом. Тим самим, рукав стає подразником, що викликає інстинкт здобичі і він, як і ганчірка, повинен знаходиться в постійному русі. Якщо помічникові вдається викликати за допомогою рукава інстинкт здобичі то при першій хватці собака повинен отримати рукав відразу ж, як тільки він його схопить.

Це дуже важливо, щоб собака при першій спробі схопив рукав не втратив інтересу після того, як помічник забере його у нього. При цьому помічник повинен стояти обличчям до собаки і різними рухами рукава спонукати собаку до хватки. Він проводить рукав збоку від собаки (здобич завжди йде від собаки) і, тим самим, дає можливість його схопити.

Звичайно, що при першій спробі собака, побачивши здобич іншого виду, веде себе дещо невпевнено і не робить ніякого захоплення. Тому, помічник, як тільки собака схопить повинен негайно віддати йому здобич. І негайно ж помічник починає створювати спірну ситуацію, поки собака не візьме здобич і не понесе її. При цьому радять провіднику забрати рукав і ще раз посувати перед собакою. Для деяких собак доцільно, щоб прагнення до здобичі відпрацьовувалося кілька разів з ганчіркою і під час цього відпрацювання ганчірка замінювалося рукавом. Інші помічники створюють перехід на рукав через манжети. Але, в будь-якому випадку, рукав показується собаці в ролі подразника і пропонується йому для захоплення так, щоб собака після двох-трьох спроб розглядала рукав, як здобич. Як тільки це сталося - спостерігається сильне захоплення. Форма вправи така ж, як і з ганчіркою (див. В. Перший укус).

D. Атака

Четверта мета: Собака повинен в цілеспрямованому стрибку захопити здобич сильною хваткою.

Центральною вправою відпрацювання рефлексу до здобичі є вправа атаки. Цю вправу можна починати відпрацьовувати, коли собака знаходиться на повідці і показує сильну хватку. Крім того це служить для розвитку інстинкту здобичі і передачі собаці правильної техніки нападу. Це дуже важливо, тому що якщо у собаки розвивається неправильна техніка стрибка і хватки, він може заподіяти біль або взагалі поранити помічника, що відкине нас на певний час назад у відпрацюванні вправи.

Провідник собаки йде в звичайному положенні і тримає собаку за нашийник, Помічник збуджує собаку з відстані від 1 до 10 м при цьому стоячи обличчям до собаки. За знаком помічника (наприклад, підняв руку для удару) посилає собаку вперед. У той же момент помічник рухає зігнуту руку в сторону і стежить за тим, щоб собака при першій спробі правильно схопив за рукав.

При цьому важливо, щоб помічник поправляв собаку при хватці своїми допоміжними діями. Якщо напад проведено добре і хватка міцна, помічник негайно ж віддає рукав. Провідник собаки тягне за поводок і йому дозволяється зберегти здобич. Якщо собака проводить захоплення недостатньо сильно, то пропонується продовжити роботу знову на повідці, але відпрацьовувати тільки напад і не віддавати здобич собаці відразу, а повинен помічник повернутися при хватці від собаки (здобич пішла) і, спробувати таким чином відібрати здобич у собаки. На самому початку вправи необхідно вимагати всього обсягу роботи. Якщо помічник веде від собаки здобич, то вона відразу ж тікає, а рукав при цьому рухається і дає собаці можливість провести повторну хватку. При другій хватці собака негайно ж отримує здобич. Поступово форма вправи змінюється, щоб собака не нападав на здобич постійно з боку, а так само нападав на помічника з фронту. Собака збуджується насамперед, тим, що помічник залишається при атаці обличчям до собаки і пропонує йому рукав на висоті грудей. Це важливо, щоб помічник, не повертаючись до собаки задом, добре зустрічав її. Помічник стежить за тим, щоб собака при атаці прагнув схопити здобич.

E. Навчання "боротьбі"

П'ята мета: Собака повинен навчитися добувати здобич за допомогою "мертвої" хватки. У собак з сильними рефлексами дещо легко спровокувати мертву хватку. У деяких собак це не виходить поки собака не досягне віку п'ятнадцяти місяців. При цьому діє сильне прагнення до захисту від удару. Якщо собака до справжнього моменту часу показувала бажаний образ

поведінки, так що треба з цього виходити, коли собака отримує здобич або захопить рукав намертво. Якщо собака не показує цей спосіб поведінки, тому що мова може йти про першу захисну реакцію, то його треба навчити тому, чого він не досяг за допомогою цього способу поведінки. Таким образам, собаки часто показують незадовільне захоплення рукава. Захоплення повинне постійно посилюватися для того, щоб собака досягла кінцевої мети. Якщо собака навчиться добувати здобич за допомогою мертвої хватки, то він в подальшому зможе навчитися долати різні перенапруги.

Якщо собака не показує потрібного образу поведінки, треба мабуть провести вправу так, щоб він здобував здобич за допомогою мертвої хватки.

При цьому собаці дозволяється виробляти хватку на повідці. Після хватки помічник не віддає рукав собаці, відразу ж стимулює мертву здобич тим, що відпускає рукав, потім повертається від собаки так, що він залишається у нього ззаду, деякий час переважає спокій і провідник собаки відпускає поводок. Потім, помічник намагається забрати здобич, повільно рухаючи з силою рукою. Собаки з сильним інстинктом здобичи відразу ж показують хорошу мертву хватку, і, тому, відразу ж досягається кінцева мета, і собаці дозволяється зберегти здобич. Деякі собаки при цьому не реагують на різкі, вириваючи здобич рухи рукою, а на те, коли здобич просто тягнуть від неї. Я завжди наполягаю на цьому образі поведінки, так як мені здається, що важливо тільки те, що собака показав правильно досконалий акт.

Таким чином, я вже навчав одного разу собаку, тобто він намагався зробити хватку під час бігу, але, в кінцевому підсумку, мені це не сподобалося. Але, з цього я зробив висновок, як точно собака діє за законами інструментальної кондиції: спосіб поведінки веде до кінцевої мети рефлексу, треба просто навчитися правильно це використовувати. Якщо спосіб вправи "мертва хватка" і повторне пожвавлення здобичі не приводять до бажаних результатів, собака може відпрацювати цю вправу з використанням захисної реакції, виходячи з тієї позиції, коли собака висить позаду помічника на рукаві, собака переноситься помічником (в оборонну позицію), але , коли помічник повертається до собаки обличчям, то це приймає вже характер загрози. Дещо необачні собаки контратакують навіть тоді, коли мета рефлексу вже досягнута. Вони вже вчяться як вони можуть захищатися і зберігати свою безпеку. Якщо ж цей спосіб не веде до бажаного результату, то використовуються інші якості собаки. Наприклад, помічник забирає собаку із ситуації з добування здобичі (рукав позаду помічника, відтягуємо собаку і переводимо в захисну позицію - собака перед помічником, зігнута рука на рівні грудей, провокуємо поведінку поступки, при цьому помічник торкається палицею лап собаки). Якщо собака показує бажаний результат поведінки, то її треба похвалити (див. Прагнення

до захисного інстинкту). Як сказано, у собак зі слабким рефлексом здобичі і щодо впевненими, не можна спровокувати "мертву хватку" з рефлексами здобичі, а захисну реакцію собака показує пізніше, коли захисний рефлекс вже утворився або собака пізнав прагнення до захисного рефлексу.

J. Мета інстинкту здобичі

Мета інстинкту здобичі вважається досягнутою тоді, коли собака побачивши помічника з рукавом тягне за поводок або за допомогою гавкоту вимагає здобичі. Якщо він посилається для нападу, то повинен без зволікання нападати, сильно захоплювати і утримувати під час того, як помічник трохи звільнить руку і легко повернеться до собаки. Якщо помічник намагається створити спірну ситуацію за допомогою посиленого руху руки з рукавом, собака повинен захоплювати сильніше, після чого йому віддається здобич, і дозволяється віднести її. Як досягається хороша атака, сильне захоплення і мертва хватка, я вже пояснював в попередніх розділах. Важливим мені здається ще й та вимога, щоб помічник під час відпрацювання вправи виходив з того, як можна зіграти роль подразника. Помічник постійно повинен вільно стояти на місці або знаходиться в укритті, якщо собаку ведуть до місця, де він повинен виконати службу захисту. Як тільки собака почне працювати з помічником, від нього вимагається, щоб правильно рухаючи здобиччю, він в кінцевому підсумку з панікою тікав. Спочатку, сильним подразником собаки є помічник і спочатку треба виходити з цього. Пізніше, собака повинен знаходити помічника в укритті і після цього посилати його добувати здобич. Після чого провідник відразу бере собаку на повід і йому дозволяється зберегти здобич. Як тільки собака упускає здобич, помічник відразу створює спірну ситуацію. Провідник тримає собаку так, щоб він не зміг відразу ж досягати рукава, а помічник тримає руку так, щоб собака зміг її захоплювати знову і знову. Після двох-чотирьох захоплень собаці дозволяється зберегти здобич з місця. Вся ситуація служби захисту повинна проводитися з повною напругою, поки собака в повній мірі не опанує здатністю добувати здобич. Спокій можна надавати собаці тільки тоді, коли він несе здоби. Але це теж погано. Собаку перед службою захисту або після неї залишають на місці і дають йому можливість грати з рукавом або бачити помічника. Хто вже читав вказівки в теоретичній частині книги, повинен знати, що інстинкт здобичі - це злиття подразника і специфічних дій, і при незадоволеності це може ВИКЛИКАТИ сильне аппетентну поведінку, із закону про сумарність подразників можна прийти до висновку, що собаці необхідно пропонувати всі подразники як місце, помічника, рукав, що природно буде приводити до захоплення.

Згідно із законом класичної кондиції рекомендується, що у собаки з'являється вища форма інстинкту здобичі, коли його ведуть до місця захисту, який посилюється, коли собака бачить помічника і рукав. Цей спосіб відносно легкий, щоб собаку зробити цькувавшою помічника. В кінці я повинен запропонувати ще одну можливість навчання, яка практикується як основа навчання інстинкту здобичі.

Я стою як помічник в укритті, в той час як собаку ведуть до місця захисту. Провідник собаки зупиняється в двадцяти метрах від укриття, відстібає повідець і тримає собаку за нашийник. Тихим шелестом я привертаю увагу собаки, коли він помітив мене і починає до мене рватися, я вибігаю з укриття, дражню його здобиччю і проводиться посил собаки вперед. Я повертаюся до собаки обличчям, вона нападає на мене, я обережно борюся з нею, повертаюся з собакою і злегка тягну рукав на себе. Провідник при цьому пристібає поводок і трохи його натягує, Після короткого перепочинку я знову провокую атаку, собака хапає за рукав і отримує його як здобич, і робить з ним невелике коло для відпочинку.

Потім, собака зупиняється на відстані 10 метрів і, як тільки відпускає рукав, я знову створюю спірну ситуацію або вириваю у нього знову рукав і знову починаю вправу з захопленням здобичі. Після останнього захоплення собака бореться на повідці і забирає здобич.

G. Заохочення захисного інстинкту (розпалювання агресивності проти помічника.)

Вироблення прагнення до захисного інстинкту досить складна для помічника робота, як подразника інстинкту здобичі. Про це я вже згадував в теоретичній частині, що захисне поведінка і інстинкт уникнення знаходяться в антагоністичному протиріччі. Якщо собака проявляє захисний інстинкт, то помічник завжди повинен бути переможеним. Але, часто не можна зрозуміти, коли собака проявляє захисний інстинкт. Захисна поведінка може мотивуватися по-різному: або собака захищає об'єкт, або сам захищається від помічника. Захисний рефлекс дозріває набагато пізніше, хоча одного разу виявляється захисний рефлекс проти помічника, який не можна погасити, тому, дуже важливо, при навчанні своєчасно формувати прагнення до захисного рефлексу. Так як собака, з одного боку, повинен за допомогою захисного рефлексу вчитися захищати здобич, з іншого боку, сам захищається від помічника. Таким чином, його самосвідомість має бути набагато вище, щоб захисний рефлекс не перейшов в поведінку поступки.

Тому я вважаю, що вправу облаювання необхідно відпрацьовувати раніше, ніж собака пізнає сильний захисний рефлекс. Ясно, що собака тільки тоді піддається іспиту захисної собаки, коли вже відпрацьований захисний

рефлекс, а також всі захисні елементи, включаючи, інстинкт здобичі. Інакше захисна собака буде деградувати в іграх здобичі і не буде повністю оцінена на витримування навантажень. Можна ще сказати: прагнення до захисного рефлексу не означає, зробити собаку необачною, а з іншого боку, необхідно показати собаці, як долати невпевненість і контратакувати (протистояти навантаженням). При цьому, собака навчається за законами інструментальної кондиції, дії які ведуть до успіху, застосовується попередньо.

А. Підвищення нервових навантажень шляхом створення спірної ситуації за здобич і використання невпевненості.

Перша мета: Собака повинен, як і помічник, навчитися долати нервові і фізичні перевантаження при проведенні атаки. Ця перша форма захисного рефлексу поширюється на захисну реакцію собаки, що охороняє об'єкт, тобто собака повинен вчитися за допомогою контратак боротися за здобич з помічником і захоплювати її. Тепер, уважний читач може помітити, на чому я загострюю увагу, коли говорю в вказівках про рефлекс здобичі в зв'язку зі створенням спірної ситуації і провокуванні мертвої хватки захисного рефлексу. В рамках захисного рефлексу проходить в сильній формі ця спірна ситуація. І невпевненість собаки використовується до межі поведінки поступки. Але, протилежністю поведінки поступки є захисна поведінка, яка проявляється у собаки у вигляді контратаки. Рефлекс здобичі підтверджується тим, що собака контратакою повинен завоювати здобич. Щоб таким чином викликати захисний рефлекс, помічник повинен точно знати, який ступінь непевності має собака. Багато собаки стають невпевненими, коли отримують удари палицею по лапах, інші - коли їх тягнуть за холку, при легких ударах гілками з листям або, коли при захопленні коліном натискають на нижню щелепу. Деякі собаки отримують навантаження, коли помічник вискакує з укриття. Тут фантазія помічника не має кордонів. Вищим принципом при цьому є правильне дозування навантаження, тобто собака повинен навантажитися до межі, що підтверджується його контратакою і рефлексом здобичі.

Ця робота має три різні переваги: перше - собака долає свою невпевненість, друге - вчиться, як справлятися з нервовими або фізичними навантаженнями, і третє отримує при захисній службі більше інтенсивності. Поряд з феноменом сумарних подразників, захисний рефлекс посилює роботу в захисній службі, так як вона активізує точно так, як поведінка поступки. Форма вправи, наприклад, може виглядати наступним чином:

Провідник тримає свою собаку на повідці, помічник швидко дратує його і без жодного опору дає собаці можливість провести захоплення. Собака робить відносно слабке захоплення, помічник намагається забрати рукав, але

не так сильно, щоб собака зміг захопити його ще сильніше. Відразу ж помічник повертається до собаки і проводить палицею по переднім лапам, якщо собака при цьому не впевнений. Як тільки собака контратакує, він отримує рукав, і можу стверджувати, що при такій вправі будь-який собака визначає те, що відбувається. Якщо собака показує сильне захоплення або вже контратакує, коли помічник спробує забрати рукав, то можна підтверджувати спосіб поведінки, необхідний захисній собаці. Якщо собака навчився самостійно контратакувати, помічник може один раз протистояти контратаці і тим самим збільшити навантаження, щоб собака ще раз підтвердив свою здатність контратакувати.

В. Захист від помічника

Друга мета: Собака повинен навчитися захищатися від помічника за допомогою нападу і захоплення. Ця ситуація повинна відтворюватися особисто помічником.

Ця форма відпрацювання захисного рефлексу проходить через три ступені, при цьому остання найсильніша форма відпрацювання рефлексу захисту застосовується тільки для дорослих і відносно самостійних собак, але ні в яким разі це не повинно проводитися з молодими собаками у віці 5-6 місяців, так як , ці собаки не можуть витримувати відкриту агресію, в той час як собаці на перших двох етапах будуть тільки погрожувати.

1.Собаці і провіднику загрожують

Провідник йде зі своїм собакою на місце, сідає перед ним навпочіпки і тримає його за нашийник. Помічник йде без рукава, в захисних штанях, безцільно, обидва не помічають один одного. На відстані 15 м (дистанція для спроби тікати), помічник різко показується, кричить, зупиняється, стає маленьким і широким і загрожує. При цьому необхідно зафіксувати той момент, коли собака стане рухатися і помічник рухається в півколі від собаки або просто наближається. Помічник повинен загрожувати і, в той же час, робити переляканий вигляд, наче він хоче щось зробити собаці і, в той же час, боїться його. Провідник підтримує собаку, щоб він був сміливим і впевненим в собі і зміг себе захищати. Помічнику дозволяється настільки загрожувати собаці, поки він ось-ось і перейде в поведінку поступки, Якщо собака, показує захисну реакцію, помічник негайно ж віддаляється з поля зору.

Якщо собака вже відпрацювала рефлекс здобичі, то не треба часто застосовувати загрозу, так як він зустрічатиме помічника тільки гавкотом і нічого не робитиме для захисту. Помічник це ігнорує і йде далі на собаку, вивчаючи його при цьому. Безпосередньо перед собакою помічник виробляє уявну атаку на нього (критична дистанція), при цьому собаці можна заподіяти

слабку біль і негайно ж піти з поля зору. Як тільки помічник зникає з поля зору, провідник хвалить свою собаку і веде його.

2. Помічник загрожує собаці на прив'язі.

При цьому способі собака прив'язаний, а провідник знаходиться поза полем зору. Собака повинен захищатися один. Помічник знову пропонує собаці той же подразник, якщо собака, показує захисну реакцію помічник негайно ж тікає з поля зору. Важливо, щоб відразу ж підсилити першу захисну реакцію собаки, коли помічник почне загрожувати, він повинен негайно ж показати спробу втечі, як тільки собака почне захищатися. Але, при цьому помічник повинен чітко бачити і розуміти, наскільки необхідно притиснути собаку, щоб не перевантажити або вимагати менше потрібного.

Собака повинен бути настільки завантаженим роботою, щоб не перейти в поведінку поступки. Це дуже складно, викликати у собаки захисну поведінку, тому що собака починає проявляти невпевненість, яка превалює над силою загрози.

Коли помічник зникає з поля зору, провідник йде до собаки, бере його на поводок і веде геть.

3.Захисна контратака або напад на собаку.

Зі збільшенням самовпевненості, собака може отримувати все більш сильне навантаження, поки не буде відпрацьована коротка боротьба на дистанції. При цьому помічник знову наближається до собаки, який демонструє дружелюбність. Коли він наближається на відстань 2 м до собаки (критична дистанція), проводиться уявна атака на собаку. При цьому помічник заподіює собаці біль в більшій чи меншій мірі. Якщо собака показує захисну поведінку, то помічник робить переляканий вигляд і трошки відступає і знову починає конфліктну ситуацію але з невеликим переляком, знову проводить уявну атаку. Якщо собака, показує більшу захисну поведінку, помічник тікає з поля зору. Я вже пояснював в теоретичній частини, що поряд з загрозою і відкритою агресією викликоючої захисну поведінку, будьте обережні, щоб не викликати поведінку поступки. Більш сильна форма відпрацювання захисного рефлексу, тільки для більш старших собак, (не раніше 15 - 18 міс.) - це контратака за самозбереження. Насправді це напад помічника на собаку. Ми радимо в цьому випадку одягати захисні штани і дозувати напад так, щоб собака не зміг вкусити верхні частини рук, а тільки надавати можливість кусати захисні штани. Як тільки собака схопив, помічник негайно ж тікає, при цьому намагається відсмикнути ногу не надто швидко. Як тільки собака обрушиться на помічника з усією силою, помічник в страху і паніці тікає з поля зору. Провідник поспішає до собаки, хвалить його і відводить геть.

Протягом роботи по захисту, помічник стає постійною загрозою для собаки і він кожен раз, коли бачить його, відчуває високе нервове напруження. Це важливо, якщо підтримувати постійно цей подразник, щоб собака при появі помічника був прив'язаний або йшов у ноги провідника. Роль провідника при навчанні захисної собаки дуже велика, тому що .. він повинен пояснити собаці, коли він повинен показувати захисну поведінку проти помічника, а коли ні, щоб собака не був постійно грудкою нервів.

У деяких собак я вже спостерігав негативні явища при супроводі. Після сильної дії подразника захисного рефлексу, собака починає реагувати на кожного, хто наближається до нього обличчям. Це явище провідник собаки повинен швидко припиняти і вказувати собаці на його місце, при цьому собака повинен вчитися розрізняти в якій ситуації дозволяється захисна поведінка і коли її не можна проявляти. Оскільки ми хочемо мати нормального в поводженні собаку, дуже корисно щоб собака в таких ситуаціях вів себе дисципліновано і міг без повідця вітати сторонніх.

С. Перетворення захисної поведінки в рефлекс здобичі

Ми всі знаємо, що по праву неврівноваженості собака повинен бути дискваліфікований, тому дуже важливо навчити собаку правильно застосовувати свою захисну поведінку. Собаку необхідно навчити застосовувати захисний рефлекс, щоб задовольнити свій інстинкт здобичі.

Теоретично поведінка пояснюється походженням наступних процесів специфічної енергії рефлексів, і їх перебіг природним чином перетворюється під час ситуації відповідної дії, як розвантажувальна реакція штучно створеної перенапруги.

Практично цей процес виглядає так. У собаки порушується захисний інстинкт і, під час того, як він утримується провідником, накопичується енергія захисного рефлексу. Після чого помічник дозволяє собаці провести захоплення і захопити здобичі.

Після захисного інстинкту проявляється будь-який із зазначених рефлексів, але вже іншим чином. При цьому собака більше збуджується подразниками захисного рефлексу, таким як - загроза, уявна атака або напад. Крім того, собака не виключає роботу в ситуації інстинкту здобичі (собака позаду помічника, помічник тягне за здобич), при цьому собака при захопленні відходить від помічника і загрожує йому. Якщо собака контратакує (відповідає) на навантаження психічним або фізіологічним способом, підтверджується інстинкт здобичі. Дуже важливо при такому навантаженні навчання не ігнорувати захисні реакції собаки, щоб він не проявляв невпевненість. Найменші навантаження повинні закінчуватися контратакою

собаки, здобич повинна бути схоплена мертвою хваткою, руку не дозволяється тримати розслабленою.

Хоча помічник при цій роботі може з самостійним собакою спробувати контратакувати знову, але контратака повинна представляти постійну зміну гри між помічником і собакою.

Підводячи підсумок, я хотів би нагадати, що робота над захисним рефлексом приносить вирішальну перевагу тим, що собака постійно і помічник як людина дратує собаку. Велика небезпека захисного рефлексу полягає в тому, щоб постійно уникати поведінку поступки). Тільки собака, яка отримує від природи і власного розвитку необхідні основи, переносить роботу без порушень, зберігає себе і тим самим стає краще.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. На основі яких інстинктів зазвичай базується підготовка собак до захисної службі?
2. Що означають поняття «критична дистанція, дистанція втечі, індивідуальна дистанція»?
3. Яка поведінка характерна для собак при прояві інстинкту здобичі, інстинкту захисту і інстинкту боротьби?
4. Як проявляється поведінка ухилення у собаки?
5. За якою схемою бажано працювати при підготовці собаки до захисної служби, яка поведінка (інстинкти) послідовно необхідно розвивати у тварини?

Лабораторно-практичне заняття №9
Тема: Організація занять з дресирування собак

Мета заняття: опанувати методику організації занять з дресирування собак.

Кінолог-інструктор з дресирування собак повинен вміти займатися не тільки зі своїми собаками, але і проводити заняття з дресирування зі собаківниками-любителями.

Всі послуги з дресирування собак мають кілька форм організації. Зазвичай для клієнтів пропонуються наступні варіанти проведення занять:

1. Заняття в групі - проводиться на дресирувальних майданчиках в середньому 2 рази на тиждень. З собакою працює сам власник під керівництвом інструктора з обов'язковою самостійною дресурою вдома.

2. Індивідуальні заняття - з собакою займається власник під керівництвом інструктора. Проводяться на дресирувальних майданчиках або за домовленістю на будь-якій території, зручної для власника собаки. Кількість занять - 2- на тиждень, обов'язково самостійне дресирування вдома.

3. Індивідуальні заняття - з собакою працює інструктор. Собаку привозять до інструктора на майданчик або ж інструктор сам приїжджає додому до собаки. Кількість занять - 3-4 рази на тиждень. В кінці курсу обов'язково проводяться кілька занять з власником собаки.

4. Дресирування з перетримуванням - так звані «заняття на стаціонарі» - собака віддається на певний період для утримання інструктору. В середньому з собакою займаються 5-6 днів на тиждень по кілька коротких занять на день. В кінці курсу обов'язково кілька занять з власником собаки.

Зрозуміло, що є певні види дресирування, повноцінні заняття з яких неможливо проводити без спеціально обладнаного майданчика, амуніції або помічників. Але більшість курсів дресирування, особливо з слухняності, можуть проводитися за будь-якій з вище перерахованих форм навчання.

Організація і методика проведення будь-якого заняття, в тому числі і заняття на дресирувальних майданчиках, - це творчий процес, що не вкладається ні в яку схему. Разом з тим в процесі організації і методики проведення занять на дресирувальних майданчиках є багато спільного, такого, що має знати і робити кожен інструктор.

Перш за все, інструктор повинен чітко знати послідовність вироблення навичок за певним курсом, схему доведення команди від первинного умовного рефлексу до повністю сформованої навички, вміти правильно чергувати навантаження і відпочинок; іншими словами, **інструктор повинен вміти планувати заняття**, особливо, якщо він працює з власниками собак.

Заняття з дресирування, коли з собаками займаються самі власники, вимагають від інструктора особливої підготовки, так як для цього мало вміти дресирувати собак, а **необхідно ще вміти навчити правильно працювати власника**, причому, часто людини, далекої від біологічних знань. Специфіка таких занять вимагає, щоб інструктор ставив на кожне заняття кілька навчальних цілей. Так, головна мета повинна передбачати вироблення у власників досвіду і навичок, необхідних для успішного дресирування собак. Решта завдання ставляться в процесі роботи з собаками.

Для того щоб заняття були повчальними і принесли максимальну користь, інструктор зобов'язаний ретельно до них готуватися. Підготовка інструктора повинна починатися з ознайомлення з розкладом. Це дозволяє відразу усвідомити тему і навчальні цілі, коротко визначити зміст, час, метод і місце проведення заняття. Інструктор повинен заздалегідь продумувати, як

більш дохідливо дати навчальний матеріал, як виховати у власника самостійність і ініціативу, які необхідні для роботи з собакою.

Тому бажано, особливо якщо у інструктора мало досвіду, скласти для себе план занять - технологічну схему за певним курсом. Зазвичай подібні схеми розробляються в школах службового собаківництва силових структур, де чітко прописується план кожного заняття, а також вказуються кілька контрольних занять протягом усього курсу для того, щоб контролювати процес навчання кожного собаки.

План-конспект для проведення занять на дресирувальних майданчиках може бути текстовим або графічним. Вибір форми плану-конспекту визначається темою занять і рівнем методичного досвіду інструктора.

Найбільш простим і ефективним для приватного дресирувальника можна вважати план у вигляді схеми, де у верхньому горизонтальному рядку прописуються всі нормативні навички курсу, в лівій крайній колонці - номер заняття, а на перетині горизонтальної та вертикальної графи - вправи, які необхідно відпрацювати за певною навичкою на даному занятті (дивиться приклад в табл.).

Найбільш сприятливі для занять вечірні та ранкові години, коли добові біоритми собаки, за своєю природою, сутінкової тварини, знаходяться в активній фазі.

Приклад складання подібної схеми тренувань наведений у таблиці 1.

В ході одного заняття собаку починають навчати тільки прийомам, які значно різняться за виконанням. Лише якщо він твердо засвоїв виконання певного навику, можна приступати до вивчення схожого з ним. Це, наприклад, відноситься до "статичних" прийомів (укладання, посадка, зупинка), які розучуються в строго визначеному порядку.

Всі складні прийоми розучуються по частинах, тобто собака повинен спочатку освоїти виконання окремих їх елементів, які потім об'єднуються в комплекс.

Заняття не можна вести безперервно "від дзвінка до дзвінка", навпаки, перерви слід робити по можливості частими, але нетривалими, так щоб собака скинув зайву напругу в грі з дресирувальником або іншим собакою, але не розслабився абсолютно.

Підтримка високої напруги в ході виконання вправ (за рахунок правильно обраного темпу, своєчасної зміни завдань, швидкого чергування способів впливу на собак і т.д.) в поєднанні з короткочасними періодами відпочинку від навантажень дозволяє досягти максимальної ефективності навчання. Хороший ритм проведення занять - і час пролітає непомітно. Дресирувальники працюють на одному диханні, не нудьгуючи і не

втомлюючись, їх настрій передається собакам (відомо як буває, варто стомитися дресирувальнику, як пес, за хвилину до того свіжий, тут же вивалить язик і важко здихає - собаки дуже чутливі до настрою господарів), звідси і успіх, і бадьорий стан духу, словом - це показник високої майстерності інструктора.

Таблиця 1

Технологічна схема підготовки собак по курсу слухняності

(Перші п'ять занять)

№ заняття	Навички		
	Рух поруч	«Сидіти»	«Лежати»
1	Вироблення первинного умовного рефлексу (ПУР) на команду «Поруч», рух по прямій 5-20м, 5-8 повторень за два підходи	Вироблення ПУР поряд з дресирувальником, 6-8 повторень за два підходи	
2	Повторення заняття № 1, рух по прямій 20-30 м	ПУР, дресирувальник перед собакою і праворуч від собаки, витримка 5-15 с, 6-8 повторень.	
3	Рух по прямій 20-40 м, усадка при зупинці, 5-10 повторень	Відхід від собаки за командою «Сидіти» 1-3м, витримка 10-20с, 8-12 повторень	Вироблення ПУР поряд з дресирувальником, 6-8 повторень
4	Вироблення ПУР - прийняття положення поруч в статиці, 8-10 повторень, рух по прямій 30-50 м, введення повороту на право, 2-3 повт., Усадка при зупинці, 5-6 повт.	Повторення заняття №3, відхід від собаки 3-5 м, витримка 20-30с, 6-8 повт.	ПУР, дресирувальник перед собакою і праворуч від собаки, витримка 5-15 с, 6-8 повт.
5	Те ж, що і заняття №4	Окремо відпрацьовується команда в русі, 4-6 повт., Окремо витримка на відстані 5-10 м, 30-60с, 4-6 повт.	Відхід від собаки за командою «Лежати» 3-5м, витримка 10-20с, 4-6 повторень

Завершувати заняття необхідно повторенням і відпрацюванням прийомів, добре відомих собаці. Взагалі в дресируванні існує гарне старе правило: «В кінці уроку потрібно зайнятися вправою, особливо вдалою для собаки, похвалити його, щоб у нього залишилося хороше враження про урок». (Г.Оберлендер).

Завдання. Скласти план-схему вироблення навичок слухняності у собаки. Технологічна схема занять повинна бути складена для будь-яких трьох

навичок слухняності, які ви самі обираєте, і розрахована на 15-20 занять. Метод дресирування може бути будь-який.

Програма з дисципліни вважається виконаною тільки в тому випадку, якщо будуть зараховані як тести, так і лабораторно-практичне завдання, методика виконання якого вимагає обов'язкового викладацького контролю. Результати за ЛПЗ будуть висвітлюватися в загальному реєстрі оцінок (робота перевіряється протягом 10 днів після надходження в базу курсу).

Технологічна схема підготовки собак по курсу слухняності

Основний метод

дресирування_____

№ заняття	Навички		
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Дайте визначення поняттям «*методика дресирування собак*» та «*техніка дресирування*».
2. Яка основна мета підготовчого періоду дресирування?
3. Які завдання повинно вирішувати виховне дресирування цуценят?
4. Які ви знаєте основні навички слухняності?
5. Які завдання вирішує курс слухняності?

Лабораторно-практичне заняття №10
Тема: Організація дресирувального майданчика для собак

Мета заняття: ознайомитись з вимогами до організації дресирувального майданчики для собак.

Дресирувальний майданчик - це спеціально обладнана територія для дресирування собак.

Всі майданчики можна розділити на дві категорії:

1. Майданчики відомчих організацій та шкіл службового собаківництва.

Такі майданчики знаходяться на території військових частин і державних підприємств, спеціально обладнані для підготовки і тренування собак за певними видами служб і розраховані тільки для занять службовців зі своїми службовими собаками.

2. Майданчики громадських кінологічних організацій і приватних дресирувальників, основна мета яких - заняття з собаківниками-любителями**.**

Зрозуміло, що більше поширені дресирувальні майданчики, що відносяться до другої категорії. Саме організація таких майданчиків цікавить нас, як кінологів-інструкторів, які працюють, в основному, з собаками, які належать, простим власникам.

Наявність власного дресирувального майданчика - це мрія більшості приватних дресирувальників. На жаль, здійснити її в поодинці дуже важко. Як не дивно це звучить, але організація і діяльність дресирувального майданчика - це найчастіше не захоплення, а один з видів бізнесу. Тому необхідно знати вимоги, які пред'являються до таких об'єктів.

У нас в країні немає і не прийнято нормативних правил по будівництву майданчиків для дресирування собак. При проектуванні майданчика зазвичай враховують місцеві правила утримання тварин в місті, призначення ділянки, а також зоогігієнічні вимоги до утримання собак.

При плануванні майданчиків в силових структурах досі посилаються на нормативи, розроблені в 60-70 роках для дресирувальних майданчиків клубів службового собаківництва ДОСААФ:

Дресирувальний майданчик клубу службового собаківництва ДОСААФ обладнується на сухому піднесеному місці, по можливості на значній відстані від проїжджих доріг, промислових підприємств і т. п.

Мінімальні розміри ділянки, що відводиться під дресирувальний майданчик, 60Х60 м.

Територію дресирувального майданчика обгороджують глухим дощатим парканом висотою 2,0-2,5 м.

Дресирувальний майданчик включає в себе комплект обладнання, спеціального спорядження, інвентарю, аптечку першої допомоги, а також підсобні приміщення.

У комплект обладнання дресирувального майданчика входять: бум полегшений, бум ускладнений, сходи двосторонні, паркан штакетний, паркан з фашинником, паркан глухий дощатий, рів, пост рухомий (підвісний), пост рухомий (наземний), пост нерухомий і собаков'язи.

Зрозуміло, що такий майданчик розрахований на підготовку службових собак. Але якби всі клуби собаківництва мали б такі майданчики, це було б уже значною передумовою до розвитку спортивної та аматорської дресури.

Яким же вимогам повинен відповідати сучасний дресирувальний майданчик?

1. При виборі місця необхідно враховувати кілька факторів:

1) У міських умовах майданчики для дресирування собак дозволяється розміщувати на території змішаної забудови, рекреаційних територіях загального користування, на резервних і неосвоєних ділянках, в смузі відчуження залізниць, швидкісних автомагістралей, в охоронній зоні ліній електропередачі з напругою не більше 110 кВт, за межами санітарної зони джерел водопостачання першого і другого поясів.

Майданчики для дресирування собак рекомендується розміщувати на відстані від житлових будівель не менше 150 м. В залежності від місця розміщення майданчиків, наявності природних і штучних екранів, що перешкоджають поширенню звуку і тим самим перевищення існуючих санітарних норм, допустимі відстані можуть бути змінені як у бік збільшення, так і в бік зменшення. Звертаємо увагу, що зараз в багатьох містах оборудують **майданчики для вигулу собак**. Вимоги до розташування цих споруд трохи відрізняються від вимог до майданчиків з дресирування https://nerukhomi.ua/news/gorod/zonyi-vyigula-sobak-kak-nuzhno-obustraivat-ploschadki.htm

2) При виборі місця розташування майданчика необхідно враховувати під'їзні дороги і можливість для потенційних клієнтів добиратися різними видами транспорту.

3) Розміри майданчика можуть бути різними, але не менше 40 * 30м (стандартне поле для IGP має розміри 80 * 100м).

4) Майданчик повинен мати горизонтальну поверхню, покриття, що забезпечує хороший дренаж і **не травмує кінцівки тварини** (трав'янисте, піщане, піщано-земляне), зручне для регулярного прибирання та оновлення.

2. Майданчик повинен бути обгороджений! Це необхідно для того, щоб молоді собаки не могли втекти з майданчика, і для того, щоб не було конфліктів з випадковими перехожими (особливо при проведенні занять із захисної служби). Паркан повинен бути висотою не менше 1,5 м з воротами і хвірткою. Відстань між елементами і секціями паркану, його нижнім краєм і землею не повинне дозволяти тварині залишати майданчик або заподіяти собі травму.

3. Майданчики для дресирування собак обладнуються навчальними, тренувальними і спортивними снарядами, адже практично всі види дресирування припускають навчання собак проходженню тих чи інших спортивних перешкод.

Устаткування майданчика залежить від тієї спеціалізації, яка викладається інструкторами майданчика. Але ідеальним варіантом є майданчик, на якому можна займатися як спортивними, так і службовими видами дресирування. Тому частина снарядів може бути стаціонарною, а частина переносною. Особливу увагу необхідно приділяти якості перешкод, вони **повинні бути безпечними для собак**! Перешкоди зазвичай виготовляють власними силами, але також, якщо дозволяють кошти, частину перешкод можна купити. Зараз сучасна промисловість пропонує готові снаряди для різних видів кінологічного спорту, приклад можна подивитися на сайтах: https://www.ipo4you.com.ua/product-category/inventar/page/2/
http://www.k9shop.com.ua/catalog/inventar-dlya-ploschadki
https://www.galican.com/en/66-intercan-line
https://www.facebook.com/livsha.agility.obstacles/

Плануючи перешкоди також необхідно враховувати, що колористичне рішення оформлення конструктивних елементів майданчика повинно створювати приємну колірну гаму.

Обов’язково частина території повинна бути вільна від перешкод, щоби можна було вільно рухатися з собакою та займатися з групою тварин. Тому стаціонарні перешкоди такі, як сходи або бум, бажано розміщати по периметру майданчика.

4. Бажано дресирувальний майданчиках обладнати навісом від дощу, лавками, інформаційним стендом, боксами для собак, а також утепленою будівлею (без фундаменту) для зберігання необхідного в дресировці інвентарю, обладнання та відпочинку інструкторів.

Звичайно ж ідеальним варіантом є наявність на території майданчика стаціонарної будівлі клубу, де власники собак можуть відпочити, поспілкуватися з такими ж захопленими людьми, обговорити теоретичні питання дресури, подивитися відеоматеріали, та й просто сховатися від негоди.

Бокси для собак на сучасних майданчиках рідкість, тому власники, наприклад, маленьких собак часто привозять бокси з собою. Наявність боксів дозволяє на час заховати собаку, щоб він не заважав роботі інших тварин і міг відпочити. Причому, це більш доречне, ніж тримати собаку на прив'язі, це не дозволяє йому розслабитися, часто призводить до зайвого шуму, а що ще гірше, обриву прив'язі і травм. На майданчику зазвичай досить 4-5 боксів, які повинні регулярно дезінфікувати.

5. Майданчик слід підтримувати в чистоті, тому необхідно обладнати урною для збору сміття, і окремо контейнером для збору фекалій. Поруч з контейнером завжди повинні бути в наявності віник і совок і кожен власник собаки повинен знати, що за своїм вихованцем необхідно відразу прибирати і це є обов'язком власника.

6. Бажано обладнати майданчик освітлювальними приладами, які збільшать його пропускну здатність, особливо в осінньо-зимовий період.

Щоб майданчик успішно функціонував необхідно дотримуватися певних правил:

1. На майданчик повинні допускатися тільки вакциновані тварини.
2. Власники собак не повинні залишати своїх вихованців без нагляду.
3. Власники зобов'язані прибирати за своїми вихованцями.

4. Заняття на майданчику повинні проводитися за узгодженим розкладом відповідно до видів дресирування і пропускною спроможністю майданчика.

5. Площадка призначена для дресирування, а не вигулу собак, тому на майданчик повинні допускатися тільки члени клубу в відведений для занять час.

6. Всі перешкоди на майданчику повинні регулярно перевірятися і вчасно ремонтуватися, щоб не допустити травм собак.

Завдання. Сплануйте власний дресирувальний майданчик, облаштування якого дозволить займатися різними видами кінологічного спорту або певними напрямками підготовки службових собак

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Як ви вважаєте, чим відрізняються майданчики для дресирування і майданчики для вигулу собак?

2. Які фактори необхідно враховувати при виборі місця для обладнання дресирувального майданчика?

3. Як ви вважаєте, чи можна на одному дресирувальному майданчику займатися різними курсами дресирування?

4. Перерахуйте курси дресирування і види кінологічного спорту, для підготовки за якими обов'язкові заняття на спеціально обладнаному дресирувальному майданчику?

5. Якими об'єктами обов'язково повинен бути обладнаний дресирувальний майданчик, а які споруди не обов'язкові, але бажані для повноцінного функціонування майданчика?

Лабораторно-практичне заняття №11
Тема: Техніка роботи експертів і порядок нарахування балів при експертизі випробувань і змагань собак

Мета заняття: ознайомитись з принципами оцінки роботи собаки на випробуваннях, техніці нарахування балів і визначення переможців на змаганнях в залежності від курсу дресирування.

Порядок проведення випробувань регламентується Правилами проведення випробувань, розроблених на кожний курс дресирування окремо. Оцінка роботи кожного собаки ведеться в окремій картці пеналізації, в якій вказані всі критерії оцінки роботи собаки по даному курсу з максимально можливою кількістю балів за кожен навик. Нарахування балів за роботу собаки проводиться за кожен елемент окремо шляхом вирахування штрафних балів за окремі помилки з максимально можливої бальної оцінки. Після закінчення випробування підраховується загальна кількість балів і відповідно до таблиць мінімальних балів собаці надається оцінка або присвоюється диплом певного ступеня.

При підготовці собаки до випробувань інструктор повинен розуміти як буде оцінюватися кожен навик, виконаний твариною. У правилах з будь-якого курсу дресирування завжди дається докладний опис поведінки собаки, яку він повинен продемонструвати по кожному навику, максимальна оцінка за кожен навик, і окремо додається шкала штрафних балів або описується в текстовій формі можливі небажані дії собаки, за які знижуються оцінки. Приклад заповнення картки пеналізації за курсом «Собака-компаньйон» (національна програма) наведено нижче (рис.6).

Необхідно розуміти, що кожен курс дресирування є не просто набором навичок, а певні традиції. **І оцінка однієї і тієї ж навички в різних курсах може дещо відрізнятися.** Тому при підготовці собаки бажано відразу ж вивчити критерії оцінки тварини. Якщо ж ви плануєте брати участь з собакою в змаганнях, то необхідно познайомитися з особливостями експертизи з даного курсу, звертаючи увагу на ті нюанси у виконанні навичок, які можуть підвищити або знизити бальну оцінку роботи собаки.

Найбільш показовим в даному випадку є міжнародний курс IGP, де на змаганнях йде боротьба за кожні пів бали. Тому, в роботі посилаємося на статтю німецького дресирувальника і суддю за робочими якостями WUSV - SV Райно Флюгге:

Національна програма «Собака компаньйон-II»

Найменування прийомів	бали	штраф	оцінка	помилки
1. Показ прикусу.	5	–	5	
2. Відношення до намордника біля ноги дресирувальника / витримка 10 с.	5	–	5	
3. Відношення до намордника у вільному стані.	5	–	5	
4. Виконання собакою команди «до мене» з вільного стану.	10	2	8	
5. Припинення небажаних дій за командою «Фу»	5	–	5	
6. Прохід через групу людей	5	2	3	
7. Рух собаки поруч з дресирувальником на повідці	15	5	10	
8. Відношення до пострілу під час руху по команді «Поруч»	5	–	5	
9. Посадка, укладка та стояння біля ноги дресирувальника	15	–	15	
10. Відношення до лакомства з рук чужої людини.	5	5	0	
11. Фіксація собаки за командою «Місце» (перевіряється в двох положеннях – «Сидіти» і «Лежати»)	15	–	15	
12. Апортування	10	1	9	
Кількість балів	100	15	85	
Оцінка	добре			

Рис.6. Картка пеналізації за курсом дресирування «Собака-компаньйон (національна програма)»

На жаль, ми повинні визнати, що в оцінках, які даються суддею, присутній великий розкид і варіативність. Такі поняття, наприклад, як швидкість виконання вправи оцінюється кожним суддею суб'єктивно. Що для одного судді і глядачів є швидким виконанням, для інших суддів і глядачів таким зовсім не є. Але найважливішим для судді є оцінка окремої вправи на «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «недостатньо», «незадовільно». Здається все просто, проте це необхідно ЗРОЗУМІТИ і відчути. Якщо розглядати оцінку в процентному відношенні, то ми отримаємо:

«відмінно» = 96-100%, «дуже добре» = 90-95%, «добре» = 80-89%, «добре» = 70-79%, «задовільно»= 70-79%, «недостатньо»= 36-69%, «незадовільно» = 0-35%. Однак уявити кожну вправу в вигляді такої процентної оцінки, так, щоб це зрозумів спортсмен не так просто. І завдання судді полягає в тому, щоб дати оцінку простими, зрозумілими словами, дотримуючись хронологічного порядку виконання і використовуючи певний незмінний набір слів.

Приклад оцінки: вправа "Укладка з підкликанням" (будь ласка, зверніть увагу на цифри).

Основна позиція (1) і розвиток вправи (2) виконані без помилок. Після команди "Лежати" (3) собака швидко і впевнено ліг. Після підкликання собака дуже швидко і радісно подбіг до провідника (4), сів прямо (5) і після команди швидко і впевнено взяв основну позицію (6). Оцінка «відмінно».

Цифрами я хронологічно розділив вправу на частини. У кожній з цих частин собакою може бути здійснена та чи інша помилка, проте потрібно не забувати, що ми оцінюємо вправу в комплексі.

Слухняність - це вищий пілотаж в дресируванні собаки. Саме в цій дисципліні найкраще розкривається відношення «людина-собака», і абсолютно точно можна визначити, чи був тренований собака з розумінням і знанням справи. Йдеться перш за все про концентрацію провідника на собаці і навпаки.

Гармонія виконання розкривається при високій концентрації в особливому світі. Щоб показати таку гармонійну картину, нам потрібен собака з великим природним бажанням працювати, з хорошою нервовою системою і здатністю виносити навантаження.

Зовнішні атрибути в розділі слухняності чітко обумовлені. До них відноситься: досить велике поле, бар'єр, стінка-курінь, пістолет і апортувальні предмети, згідно з Положенням про проведення випробувань.

Різні чинники можуть впливати на те, як собака виступить в розділі слухняність. Такими факторами можуть бути: тривале перевезення, незнайоме поле і снаряди або погані погодні умови. Все це може служити причиною помилок, які собака раніше ніколи не робив. І звичайно велике значення відіграє моральний стан провідника, адже саме надмірне хвилювання найчастіше служить причиною помилок.

Ось ті характеристики, які кожен хоче бачити в слухняності:

уважне, коректне, швидке виконання команд, не знижування в процесі виконання бажання працювати, красиві, високі стрибки і, звичайно, присутність особливої родзинки у виконанні.

Однак перейдемо безпосередньо до вправ.

Кожна вправа в слухняності починається і закінчується основною позицією, яка повинна бути показана провідником природно і спортивно. Провідник повинен дочекатися дозволу судді на подальше виконання вправ. Особливо в останній вправі, "Укладка при відволікаючих обставинах", основна позиція служить для концентрації собаки на те, що йому потрібно залишатися лежати на даному місці.

З коректної основної позиції відбувається подальший розвиток практично всіх вправ. Тут необхідно стежити за тим, щоб кроки провідника в розвитку вправ були менше 10 і не більше 15, щоб собака слідував поруч з провідником впевнено і коректно і впевнено і швидко виконував подані команди. Розвиток вправи - ключ до виконання всієї вправи.

Завжди потрібно звертати увагу на граничну концентрацію собаки в розвитку, для своєчасної подачі і успішного виконання команди.

Говорячи про критерії оцінки, ми можемо відзначити, що для деяких помилок у нас є певні Положення кількості штрафних балів, наприклад виконання команди "Стояти" замість "Сидіти", випадок, коли собака упускає апортувальний предмет і т.п. Також Положеннями визначено випадки, коли собака знімається з випробувань: при покиданні поля і відмови підійти до провідника після трьох команд, реакція на постріл, неспортивну поведінку провідника.

Для того, щоб собака міг отримати вищу оцінку, йому необхідно продемонструвати зазначені вище якості, а саме: уважне, коректне, швидке виконання команд, незнижуване в процесі виконання бажання працювати, красиві, високі стрибки і, звичайно, присутність особливої родзинки у виконанні.

Ось опис ідеально виконаної вправи "Рух поруч":

Коректна основна позиція, собака радісно, уважно і щільно рухається поруч з провідником, з плечами, які постійно знаходяться на рівні коліна провідника. Швидка, самостійна і коректна посадка при зупинках. Те ж можна віднести і до проходження групи людей. При цьому потрібно стежити за тим, що провідник виконав запропоновану Положенням кількість кроків і впевнено і безпомилково продемонстрував повороти і розворот.

При виконанні технічних вправ (сидіти, лежати, стояти) ми хочемо побачити наступну картину: швидке виконання всіх команд, швидкі усадку, укладку і зупинку, спокійну поведінку собаки на місці, швидкий і щільний підхід при підкликання і, звичайно, заключне прийняття основної позиції.

Паузи між вправами становлять приблизно 3 секунди, необхідно не забувати також про вказівки судді.

При виконанні вправ з апортування ми вимагаємо від собак швидкого і коректного підношення предмета, негайного взяття апорту і спокійного його утримання. Стрибки повинні бути виконані високо і в повну силу.

Вінчає весь розділ слухняності вправа «висил вперед», в якій собака, по мимо коректної основної позиції і розвитку вправи, повинен продемонструвати впевнений, швидкий і цілеспрямований рух у зазначеному йому напрямку, а також швидку і спокійну укладку.

Все перераховане вище є вимогами до отримання оптимальної оцінки.

До її зниження ведуть всі можливі відхилення від ідеального виконання. Хочу підкреслити, що для отримання в розділі слухняності оцінки «відмінно» необхідною умовою є висока концентрація і коректність виконання в комбінації з бажанням і готовністю працювати і швидкістю.

Ми ніколи не оцінюємо метод, який був використаний для тренінгу - тільки видимий результат.

У висновку хочу сказати ще кілька слів: чесна, спортивна поведінка на випробуваннях завжди залишає приємне враження як у судді, так і у глядачів. Невдоволення оцінкою безумовно можна висловити, проте безпосередньо судді і після закінчення заходу.

Багато інструкторів з дресирування з придбанням певного досвіду стають суддями з робочих якостей. Однак уявна простота оцінки навичок собаки на випробуваннях і, тому відповідний мало компетентний підхід до оцінки поведінки тварини, призводить до необ'єктивної оцінки на змаганнях, і, як наслідок, нерозуміння суддівства, незадоволення роботою, неправильна установка на подальші критерії в роботі дресирувальників. Тому і дресирувальник, і суддя повинні розуміти якими критеріями оцінки необхідно керуватися під час випробувань для того, щоб винести відповідну характеристику і оцінку в балах. Ось що рекомендує для експертів радника SV з дресирування Гюнтер Дігель (http://wolcha.ru/o-porode/145-kriterii-ocenki-rabochix-sobak.html):

Загальний результат в будь-якій дисципліні визначається природними даними: витривалістю, міцністю нервової системи, керованістю, які характеризуються як готовність до роботи. Найважливішим критерієм є психічна витримка з початку і до кінця виступу, рівень навчання, тобто технічна коректність під час виступу, гармонія в тандемі дресирувальник - собака. Наступні ознаки, що впливають на оцінку: спосіб представлення собаки дресирувальником - наскільки, відповідно до правил випробувань, він управляє собакою, як подає звукові сигнали, чи допомагає собаці?

Слід розрізняти непотрібну, безрезультативну, несвідому, свідому і необхідну допомогу. Який характер цієї допомоги, звичайно, залежить від

досвіду і доброзичливості дресирувальників. Те, що у недосвідченого, нервового в день випробувань, рядового дресирувальника можна розцінити як неусвідомлену допомогу (наприклад, легка зміна основного положення, уповільнений хід на поворотах, легкий кивок головою при звуковому сигналі і т.п.), то у досвідченого дресирувальника може виявитися свідомою і результативною допомогою. Ми повинні розпізнавати ці різні мотивації надання допомоги і відповідним чином їх оцінювати. Потрібно диференціювати - чи варто в тій чи іншій ситуації оцінювати вправу, виконану з підказкою або не оцінювати її взагалі. Слід завжди аналізувати загальну якість представленої вправи (інстинкт - техніка - гармонія, тобто узгодженість дій дресирувальника і собаки) і тільки після словесної характеристики виставляти оцінку в балах. Ми не повинні бути суддями за балами, більшою мірою ми повинні давати словесну оцінку (відмінно, добре, погано). Поставлена собаці найвища оцінка означає, що у всіх окремих вправах продемонстровано максимальну відповідність вимогам. Щоб дати правильну, заслужену оцінку, потрібно простежити поведінку собаки і дресирувальника на всіх етапах виступу. **Під час обговорення результатів оцінки перед дресирувальниками і глядачами спочатку потрібно підкреслити позитивні сторони, і лише потім вказати на помилки і їх причини. Виступ, як правило, складається не тільки з помилок. Обговорення одних помилок залишає враження необ'єктивного оцінювання і викликає незадоволеність у дресирувальника.** Підкреслення позитивних сторін підбадьорює і стимулює до роботи. В ідеалі було б добре, якби ми, судді, могли дати дресирувальникам дієві поради, наприклад, як поліпшити вправу і уникнути помилок.

На мій погляд, хороший суддя повинен не тільки спостерігати і оцінювати, а й давати дресирувальникам чіткі вказівки для поліпшення результатів. Зрозуміло, поради повинні виходити з власної успішної практичної роботи, а не являти собою вичитані теоретичні знання.

Кожне випробування починається з оцінки невимушеної, природної поведінки собаки і пов'язане з обов'язковим контролем татуювання. Судді з робочих якостей надається велика свобода при проведенні випробувань. Він може, наприклад, вибирати місцевість або розпорядитися демонструвати собак окремо або групою. Собак виводять на коротких повідцях, а не на довгих, як при слідовій роботі. Суддя зобов'язаний давати вказівки при неправильній поведінці.

Позитивні або негативні результати роботи собаки на випробуваннях оцінюються відповідними епітетами. Наприклад, в якості позитивної характеристики собаки, може бути зазначено: впевнений в собі, спокійний,

уважний, живий, невимушений, виразний, слухняний. Як негативна характеристика: невпевнений, нервовий, боязкий, занадто дратівливий, неспокійний і т.п.

Кандидатам в судді часто буває важко підібрати слова для характеристики собак. На початку випробувань нерідко бувають сумнівні ситуації щодо характеристики того чи іншого собаки, в такому випадку поведінку собаки потрібно особливо ретельно відслідковувати протягом усіх випробувань. Дискваліфікація через недостатню невимушеність собаки можлива на будь-якій стадії випробувань. У Положенні про випробування зазначено, яких собак не можна допускати до змагань. Однозначно, це собаки з невпевненою поведінкою, полохливі, а також нервові і «кусючі». Я тільки не згоден з видаленням собак, щодо яких є сумніви. Це завжди призводить до дискусій. На мій погляд, все залежить від ситуації. Собака, у якого я власноруч шукав татуювання в вусі і який потім легким гарчанням попередив мене про небажаність більш тісного контакту з його тілом, виявився абсолютно впевненим у собі, домінантним представником своєї породи. Тут потрібна мірка на око. Тому в нових правилах ІРО вже не передбачено доторкатися до собаки при перевірці на невимушеність.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Що означає картка пеналізації?
2. Яким документом регламентується присвоєння категорії та робота експертів з оцінки робочих якостей собак?
3. Відповідно до якого становища в Україні проводяться робочі випробування собак?
4. Перерахуйте міжнародні види випробувань і випробування, які можуть проводитися тільки на національному рівні.
5. За яким курсом дресирування для отримання робочого сертифіката обов'язково участь в змаганні і проведення тільки випробування не передбачено?
6. За якими критеріями оцінюється виконання навику собакою на іспиті?

Лабораторно-практичне заняття №12
Тема: Організація кінологічної служби за певним напрямком використання робочих якостей собак

Мета заняття: вивчення структури організації кінологічної служби з урахуванням напрямку застосування робочих якостей собак.

Незалежно від того, чи планується створення кінологічної служби в силових структурах держави або на приватних підприємствах, організаційна будова діяльності кінологічного підрозділу та його складові майже однакові. Організація діяльності подібної служби включає чотири основні пункти, які повинні послідовно виконуватися та в подальшому діяти відповідно складеного плану.

План організації кінологічної служби за певним видом діяльності:

1. Відбір та укомплектування поголів‘я.
2. Визначення певних навичок, які необхідно відпрацювати у собаки для використання його на даній службі.
3. Методика підготовки собак за визначеними навичками.
4. Технологія використання собак на службі:

- режим використання;
- тактика застосування собаки безпосередньо на службі:
- план тренувань для підтримання «робочої форми» тварини та удосконалення її навичок.

Ви як фахівці повинні знати основні організаційні засади структури кінологічної служби і з урахуванням особливостей застосування собак за певним напрямком розробляти всі пункти плану та корегувати їх.

1. В процесі діяльності служби постійно виникає питання комплектування поголів‘я. Основними критеріями відбору собак для комплектування службового поголів‘я є: порода, стать, вік, тип вищої нервової діяльності (сила нервової системи, ступень збудження), певні вродженні особливості поведінки (наявність вираженого інстинкту здобичі, пастушого інстинкту і т.п.) та переважаючі реакції поведінки.

Також враховують такі якості, як: спадкові поведінкові ознаки породи, тобто наявність певних спадкових якостей, як інстинкт здобичі, переслідування звіра з голосом, позначення птиці певною позою та інш.; можливість утримувати собак у певних умовах (розмір собаки, тип шерстного покриву); особливості догляду (догляд за шерстним покривом, вухами та інш.).

2. Для кожного виду діяльності є перелік мінімальних навичок, які повинні бути відпрацьовані у собаки для того, щоби його можна було ефективно використовувати на службі. Тому на початку організації служби необхідно чітко визначити навички, якими повинен володіти собака, щоби міг виконувати певні завдання.

3. Відповідно складеному переліку навичок розробляється методика підготовки собак, визначаються терміни підготовки, організовуються умови та необхідна матеріальна база для процесу навчання.

4. Технологія застосування собаки безпосередньо на службі у державних структурах регламентується певними наказами та посадовими інструкціями. Але, якщо відповідних документів немає, необхідно їх розробити. Обґрунтовується режим застосування тварини за один робочий день (тобто скільки собака може хвилин або годин йти по сліду або обшукувати транспорт, скільки після цього потрібно відпочивати і т.п.). Також складається графік застосування собаки на службі, тренувань та вихідного дня.

Розробляються рекомендації до особливості застосування собаки для певного виду діяльності. Тобто, наприклад, детально описується, з якого боку підходити до залізничного вагону з метою його обшуку, у якій послідовності проводити обшук, як взаємодіяти з пасажирами; як враховувати особливості місцевості, напрям вітру при роботі по сліду і т.п.

Останнім елементом організації використання собаки є складання плану тренувань, які направлені на підтримку робочих якостей собак та удосконалення навичок.

Завдання. Скласти план організації кінологічної служби за певним напрямком використання робочих якостей собак та описати його складові.

Контрольні питання (для самоперевірки):

1. Які ви знаєте напрямки використання робочих якостей собак?
2. Назвіть критерії відбору собак для використання за певним курсом дресирування.
3. Які заходи необхідно організувати для діяльності кінологічного підрозділу?
4. Що необхідно визначити для оптимального використання робочих якостей собак?
5. Що необхідно враховувати для складання режиму роботи службового собаки?

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Метою самостійної роботи студента є набуття навичок з дресирування собак за різними напрямками їх використання**.**

Під самостійною роботою студента з дисципліни «Теорія дресури та спеціальне собаківництво» мається на увазі виконання індивідуальної практичної роботи, що оцінюється в балах, які враховуються до загальної сумативної оцінки за освітній компонент.

Індивідуальна практична робота – це демонстрація студентом роботи з собакою за певним курсом дресирування.

В процесі виконання роботи студент може працювати як з власним собакою, так і з тваринами, що знаходяться у розпліднику навчально-наукової лабораторії кінології, або належать іншим приватним особам чи організаціям за домовленістю.

Враховуючи породу, вік, умови утримання та попередній досвід собаки студент погоджує перелік навичок, які він повинен сформувати у собаки за навчальний період. Бажано періодично в процесі тренінгу демонструвати проміжні етапи дресирування викладачу для контролю застосування подразників в процесі тренінгу та запобігання помилок при дресируванні і вироблення у тварини небажаних дій.

Як підсумок роботи студент демонструє на дресирувальному майданчику університету відпрацьовані у собаки навички або надсилає викладачу на електронну пошту bula.snau@gmail.com відео виконання собакою під його управлінням навичок певного курсу дресирування. В темі листа обов’язково вказується: «Індивідуальна робота, група, ПІБ студента»

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайдук С. В. Основи дресирування, гігієни та годівлі службових собак. Львів: ФОП Марченко Т.В., 2024. 175 с.
2. Гиль М.І. Дресирування собак: навчальний посібник / М.І.Гиль. О.В.Коновалов О.В., Є.М.Агапова, Р.Л.Сусол. Одесса: ОДАУ, 2011. 320 с.
3. Курс лекцій та лабораторно-практичних занять з дисципліни «Теорія дресури та спеціальне собаківництво» https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=3557
4. Основи дресирування та випробування мисливських собак: навчальний посібник / Б.П. Коваленко, З.Г. Дмитрієва, О.Б. Шевченко. Х.:РВВ ХДЗВА, 2019. 138 с.
5. Поліщук Ф.Й., Трофименко О.Л.,Туринський В.М. Одорологія: Посібник для вищ. Навч. Закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2012. 248 с.
6. Прайор К. Мистецтво виховання та дресирування. Не стріляйте одразу в собаку! Харків. Клуб Сімейного Дозвілля. 2021. 230 с.
7. Трофименко О.Л. Біотехнія собаки: посіб. Для вищ.навч.закл. / О.Л.Трофименко, Ф.Й. Поліщук, П.П.Лєщинський. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010. 244 с.
8. http://uku.com.ua/
9. http://www.fci.be/en/

Була Людмила Валер’янівна
Божко Наталія Олександрівна

Теорія дресури та спеціальне собаківництво

Методичні вказівки
до лабораторно-практичних занять
та самостійної роботи

Суми, РВВ, Сумський національний аграрний університет, вул.Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, 40021, Україна

_____

Підписано до друку _____ 2025 р. Формат А 5: Гарнітура Times New Roman

Тираж: _____ примірників. Замовлення № _____ Ум. друк. арк. ____

_____